

શ્રી.

જૈનધર્મ પ્રકાશ.

કર્તવ્યં જિનવંદનં વિધિપરિદેષોદ્ધસન્માનસૈઃ ।

સચ્ચારિત્રવિચૂષિતાઃ પ્રતિદિનં સેવ્યાઃ સદા સાધવઃ ॥

શ્રોતવ્યં ચ દિને દિને જિનવચો મિથ્યાત્વનિર્નાશનં ।

દાનાદૌ વ્રતપાલનં ચ સતતં કાર્યા રતિઃ શ્રાવકૈઃ ॥ ૧ ॥

“મિથિને તિરે તપર અને દર્શથી ઉલ્લસિત મનવાળા શ્રાવકાએ પ્રતિદિન શ્રી જિને-
અને વંદન કરવું, સત્ ચારિત્રવડે સુશોભિત એવા મુનિરાજેની સદા સેવા કરવી. મિથ્યા-
કરને ત્યાં કરનાર જિનવચન પ્રતિદિન સાંભળવું અને દાનાદિક (દાન, શાન, તપ અને
જાન) ને તિરે તથા અદિસાદિક વ્રતને પાળવામાં નિરંતર આસક્તિ રાખવી.”

મુક્તમુક્તાવસિ.

પ્રકાશક: પ્રાગણ્ય. સંવત ૧૯૬૭. શાકે ૧૯૩૨. અંક ૧૨ ભા.

પ્રગટકર્તા

શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા, ભાવનગર.

પ્રકાશક... ૩૫૪ ૪ જાન્યાર મુદ્ર વિગણ્ય ... ૩૭૦

... ૩૫૫ ૫ મુદ્રાનુસાર ... ૨૮૧

... ૩૬૩

જાન્યાર—આનંદ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં છાપ્યું.

પ્રથમ મુદ્ર ૩.૧) પેસ્ટેજ ચાર આના.

લાઈફ મેમ્બરોને ખાસ વિગતિ.

(ઉત્તર તરફ લખેલા.)

આ પૂર્વ થયેલા વર્ષ માટે લાઈફ મેમ્બરોને બેઠું તરીકે આપવાની હ જુદા પડેલી ચાર પચસાની પ્રત માગવી છે છતાં તે શ્રાવક યોગ્ય હોવાથી મોકલવાની છે, પાંચમી નવાણુ યાત્રાના અનુભવની જુદા મોકલાવેલી છે. બાકી બીજી, ત્રીજી, ચોથી, ને છઠ્ઠી જુદા ખાસ સંસ્કૃત હોવાથી નિરૂપયોગી પડી ન રહે માટે જે લાઈફ મેમ્બર મંગાવે તેને મોકલવાનું લખ્યા છતાં બહુજ થોડા પત્ર તે મોકલવાના આવ્યા છે. તે મજ સાતમી, આઠમી ને નવમી જુદા દરેકની કિંમતમાં એકેક રૂપીઆ બાદ કરીને બાકીની કિંમતે મોકલવાની હોવાથી તે લખ્યા શિવાય મોકલી શકાય તેમ નથી. માટે આ માસિક પહેાંચતાં તરતજ આ બંને બાળતોનો ઉત્તર પત્રદ્વારા લખવા તકલી લેવી. આ જુદા મોકલવાની દીલ યોગબિંદુ સટીકની જુદા બંધાઈને આપવામાં કરેલા વિલંબના કારણથી થયેલી છે. તે જુદા આવી જવાથી હવે તરતમાંજ બધી જુદા મોકલવાની છે. જેથી ઉત્તર મળવાની તાકીદે જરૂર છે.

મોંસાદારથી થતી હાનિ ને વનસ્પતિના ખોરાકથી થતા લાભ.

આ મથાળા સંગ્રહી વિષય ઉપર માંગેલા લેખોની નોંધેર ખબર ઉપર ચાર લેખો લખાઈને આવેલા તેમાંથી પરીક્ષક કમિટીએ રા. રા. ત્રીભુવનદાસ દેવે રચ્યંદ એલ. એમ. એન્ટ એસ. મુંબઈવાળાનો લેખ પહેલે નંબરે પસાર કર્યો તે જોશી મુકરર કરેલું રૂ ૫૦) નું ઇનામ તેમને આપવામાં આવ્યું છે. તે શિવ. ૫૮ ત્રણ લેખદે પછી સારી મોંઘેનત લખેલી હોવાથી પરીક્ષક કમિટીએ કરેલી મજા મજા અનુસાર તેમનો હિસાબ કાયમ રહેવા માટે તેમને પછી નીચે પ્રમાણે ઇનામ આપવાનું મુકરર કરવામાં આવ્યું છે; લેખ છપાવવા સંગ્રહી મોકલવું હવે કરવામાં આવશે.

૧૦) મહિતા વલભદાસ નેતુરી. એલ. એમ. એન્ટ એસ. લખતર.

૮) રા. રા. હિતમયંદ વેડવાઈ. અવસાણી. બાટયા.

૭) રા. રા. પાપટલાલ ગોવિંદજી. સાંગાણી. પ્રભાસપાટણ.

દૈવ માલની વધેશ્વર ને જૈનપર્વ.

શુદ્ધ ૬ નો ક્ષય.

શુદ્ધ ૫ મંગળ-સોહિણી.

૧૬ ૭ બે. શુદ્ધ. શુદ્ધ.

શુદ્ધ ૭ હુધ-ઓળી બેડી.

૧૬ ૧૩ નો ક્ષય.

શુદ્ધ ૧૫ શુદ્ધ-ઓળી સાંપાણી. ચૈત્રી વન

સિદ્ધાચળ યાત્રા.

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ.

તતઃ પ્રત્યક્ષહૃદયા ગુરવસ્તેજ્યો ગૃહસ્થાવસ્થોચિતં સાધુદશાયોગ્યં ચ પ્ર-
તિપાદયન્તિ ધર્મમાર્ગં । ગ્રાહયન્તિ તદુપાર્જનોપાયં મહાયત્નેન । યદુત્ત જ્ઞો
જઘ્નાઃ સદ્ધર્મસાધનયોગ્યત્વમાત્મનોઽજિલાષદ્ધિર્જવદ્ધિસ્તાવદિદમાદૌ કર્તવ્યં જવ-
ત્તિ । યદુત્ત સેવનીયા દયાહ્રુતા । ન વિધેયઃ પરપરિજવઃ । મોક્તવ્યા કોપનતા । વ-
ર્જનીયો હુર્જનસંસર્ગઃ । વિરહિતવ્યાલ્લિકવાદિતા । અચ્ચસનીયો ગુણાનુરાગઃ ।
ન કાર્યા ચૌર્યવૃદ્ધિઃ । ત્યજનીયો મિથ્યાજ્ઞિમાનઃ । વારણીયઃ પરદારાજિ-
ક્ષાપઃ । પરિહર્તવ્યો ધનાદિગર્વઃ । વિધેયા હુઃસ્વિતહુઃસ્વચાણેઢા । પૂજનીયા
ગુરવઃ । વંદનીયા દેવસંઘ્યાઃ । સન્માનનીયઃ પરિજનઃ । પૂરણીયઃ પ્રણયિલોકઃ ।
અનુવર્તનીયો મિત્રવર્ગઃ । ન જાપણીયઃ પરાવર્ણવાદઃ । ગૃહીતવ્યાઃ પરગુણાઃ ।
હજ્જનીયં નિજગુણવિકત્યનેન । સ્મર્તવ્યમણયોઽપિ સુકૃતં । યતિતત્ત્વં પરાયેં ।
સંજાપણીયઃ પ્રથમં વિશિષ્ટલોકઃ । અનુમોદનીયો ધાર્મિકજનઃ । ન વિધેયં
જનમૌદ્યદ્દનં । જવિતત્ત્વં સુવેપાચારૈઃ । તતો જવિવ્યતિ જવતો સર્વફસદ્ધર્માનુ-
સૂત્રયોગ્યા ।

ઉપમિતિજવપ્રપચ્ચા કથા.

પુસ્તક ૨૬ મું. શ્રાવણ. સંવત ૧૯૬૭. શાકે ૧૮૩૨. અંક ૧૨ મો.

પરિગ્રહ નિષેધક પદ.

રાગ બિહાગ.

(માયા કારમી રે, માયા મ કરો ચતુર સુગણુ—એ રાગ)

લોલ નિચારીએ રે, લોલે સદ્ગુણ પામે નાશ. એ આંકણી.

લોલી પતની થાપણુ રાખી, આળ થોર શિર નાખે;

પર ધન હરવા કરે પ્રપંથો, કુડ તોલે કુડ લાખે.

લોલ૦ ૧

આત્મ દેવ્ર ધ્યાને લોલી જન, જશ ન જોસે સુખે;

જ્યાં બહુ લોલી મુખ વસે ત્યાં, ધૂત મરે નહિ ભુખે.

લોલ૦ ૨

હો કુત્ર ને પિતા લોલથી, ખાંધવ સ્વજન સંબંધી;

નરપતિ વગરે રહે લોલથી, લોલ પાપની સંધી.

લોલ૦ ૩

૩૪

જેન ધર્મ પ્રકાશ.

રખડે લોભી દેશ વિદેશે, તાપ શીત ભુખ વેઠે;	
ધનને માટે દગે દેહને, ઢાર હુરાયાં પેઠે.	લોભા૦ ૪
લોભી પણ પંખીને પાળી, ભુખ તરશથી પીડે;	
અતિ ભારથી દુઃખ દેહને, સ્વર્ગ અર્જાલા પીડે.	લોભા૦ ૫
અતિ આરભે ધન સંચય કરી, ખરચી એક ન કોડી;	
નરકે મમ્મણુ શેઠ સિધાગ્યો, લક્ષ્મી સાથ ન દોડી.	લોભા૦ ૬
લોભા પાપનું મૂળ તિસારી, સંતોષે સંચરશે;	
સાકળઅંદ તે સુખીઓ ધાશે, ભવસાગર બટ તરશે.	લોભા૦ ૭

શ્રી મહાવીર સ્તવન.

લેખક:—માસ્તર પોપટલાલ ગોવિંદજી સાંગાણી. પ્રભાસપાટણ

(ચડી આગ્યાં વાદળાં કાળાં, એરાગ)

વંદું હું મહાવીર સ્વામી, વંદું હે નિષ્કામી.	વંદું.
ધન્ય ઘડી ધન્ય વાર તે જાણે, ચેત્ર ત્રયોદશી ભાઈ;	
સિદ્ધાર્થ નંદન પ્રભુ અવતરીયા, આ અવનીની માંહી.	વંદું.
માતા ત્રિશલાતા બાયા જિનવર, મહાવીર મહા બંકા;	
ઠામ ઠામ ખરો ધર્મ જગાવી, દીધ વિજયના ડંકા.	વંદું.
ભલ્ય છવોના બંધન છેલાં, દિવ્ય દ્વાર બતાવી;	
પામર છવને હસ્ત ચઢીને, લેખે નાથ નિભાવી.	વંદું.
મહાકામ મહાનામ તમારું, જય જય જય યશનામી;	
નામ પ્રમાણે કામ બળવ્યાં, જય જય મહાવીરસ્વામી.	

વંદું હું હે નિષ્કામી—વંદું.

જેને સંસારની બિલાકુલ સ્પૃહા નથી એવા હે મહાવીર પ્રભુ ! આપને હું વંદન કરું છું, તે ઘડીને ધન્ય છે અને તે વારને પણ ધન્ય છે એવી ચેત્ર માસની અજવાળી તરશે શ્રી વીરપ્રભુનો જન્મ થયેલો છે. તે સિદ્ધાર્થ રાજના ભાડીકા કુંવર શ્રી મહાવીર પ્રભુને હું વંદન કરું છું.

જે ત્રિશલા માતાના કુંવર છે ને જે તિર્થંકરોમાં અગ્રગણ્ય (છેલ્લા) છે એવા ધર્મપદેશકના ચક્ર ચક્રમણિ પ્રભુએ જે સત્ય જિનધર્મ છે તેને દેશવિદેશમાં પ્રસારવી હોડોને મોહનિદ્રામાંથી જગાવ્યા એવા શ્રી વીરપ્રભુને હું પ્રણામ કરું છું.

ભાવ ધર્મ.

૩૫૫

સંસારમાં રચીપચી ગયેલા જીવોનાં મોહ જાળ રૂપ બંધન કાપી નાંખે તેવા રસ્તા જેણે ઉઘાડા કર્યા કે જેથી દિવ્યદ્વાર જે મોક્ષધામ તે સહેલું થઈ પડ્યું એવા હે વીરપ્રભુ ! આ પામર જીવોના હાથ જાલીને તેને નિભાવી લેજો.

હે યશનામી પ્રભુ ! તમારો જય જયકાર થાયો ! તમારાં કામ મોટાં છે તેમ નામ પણ મોટું જ છે, અને જે પ્રમાણે નામ મોટું છે તે પ્રમાણે જ તમે કામો પણ મોટાં કર્યા છે માટે હે મહાવીર સ્વામી ! હે નિષ્કામી વીરપ્રભુ ! હું આપને વંદન કરું છું.

ભાવ ધર્મ.

ચંદ્રોદર નૃપતી કથાનું રહસ્ય.

આ રહસ્ય વાંચતા પહેલાં આ કથા સાંઘત જેના સ્મરણમાં ન હોય તેમણે ગયા પાંચ અંકમાં આવેલી (આ કથા) પ્રથમ વાંચી લેવી પછી રહસ્ય વાંચવું.

આ કથાના પ્રારંભના ભાગમાં સ્ત્રીઓને પુત્રને માટે કેટલી બધી મમતા હોય છે ? કેવી તીવ્ર વાંચ્છા હોય છે ? તે રામરાજની રાણી જ્યાવળીએ કુકડીને જોઈને કરેલા વિચારોથી દર્શિત કરેલી છે. તે ખાસ મનન કરવા યોગ્ય છે. જે વાત પોતાના હાથમાં નથી-ભાગ્યાધિન છે, તેને માટે પણ મનુષ્ય કેટલાં ફાંફાં મારે છે ? સુરા જોનેને માટે તેવા વિચારો હોય છે.

ત્યાર પછી રામરાજને મુનિ મહારાજએ કહેલી ત્રણ મિત્રોના સંબંધવાળી શુદ્ધયુદ્ધિ સચિવની કથા ખાસ લક્ષમાં રાખવા યોગ્ય છે. શુદ્ધયુદ્ધિ સચિવને વિશ્વહુતે કેવી ઉત્તમ સલાહ આપી છે અને ખરા કહને વળતે જ્યારે નિત્ય-મિત્ર ફરી બેઠો અને પર્વામિત્ર રોઈને રહ્યો ત્યારે પ્રણામમિત્ર જે લોકનાથ તેણે કેવી અપૂર્વ સહાય કરી છે તે ધ્યાનમાં લઈને લોકનાથ જે ધર્મ તેની મિત્રાર્થ કરવામાં તત્પર રહેવું એ આ કથાનું તેમજ તેના ઉપનયનું રહસ્ય છે. આ કથા અન્યત્ર પણ આવે છે. પરંતુ અહીં બહુ અસરકારક શબ્દરચનાવડે કહેવામાં આવેલી છે.

રામરાજએ ધર્મનું આરાધન કરવાની શિક્ષા માગવાથી મુનિ મહારાજે પાંચ પરમેશ્વરી મંત્રોનો જાપ કરવાનું જતાવ્યું છે. અને તે પ્રમાણે કરવાથી તેને કેટલો લાભ થયો તે લક્ષમાં લેવા યોગ્ય છે. પ્રાંતે તેનાજ પ્રભાવથી તેને પુત્ર પ્રાપ્તિ પણ થાય છે. માટે પુત્રની ઇચ્છાવાળાએ પણ અન્ય ફાંફાં ન મારતાં ધર્મનું આરાધન

૭૫૬

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

કરવું—પંચપરમેષ્ઠી મહામંત્રને ત્રિકાળ વ્રત કરવો એજ તેની પ્રાપ્તિનો પરમ ઉપાય છે એમ સમજવાનું છે.

રામરાજા પુત્રનું નામ સ્વપ્નાનુસાર ચંદ્રાદર પાડે છે. જાણવાવસ્થામાંજ તે અનેક કળાઓ પ્રાપ્ત કરે છે. ત્યારપછી તેને રાજનીતિ શીખવવા માટે મતિસાર નામના મંત્રીને સોંપવામાં આવે છે. પ્રારંભમાં તે મંત્રી રાજપુત્રને જે શિખામણ આપે છે તે જાણ લક્ષમાં ઉતારવા યોગ્ય છે. અત્ર શુક્રનાસ પ્રધાને ચંદ્રાપીઠ કુમારને આપેલો ઉપદેશ યાદ આવે છે.^૧ મંત્રી પણ આવાજ જોઈએ કે જે પોતાને સોંપેલા રાજપુત્રને ખરા નીતિમાર્ગે દોરે અને રાજ થવાને યોગ્ય બનાવે. ઉપદેશના અનેક પ્રકારો છે તે પૈકી સમયાનુસાર—વ્યક્તિ અનુસાર જે ઘટિત લાગે તેજ પ્રકારનો ઉપદેશ આપવામાં આવે છે. આ ઉપદેશ ઉપરથી આપણને પણ બહુ સમજવાનું મળે તેમ છે, માટે તે વારંવાર વાંચીને સ્મરણમાં રાખવા યોગ્ય છે.

ત્યાર પછી કળાવરીતા વિવાહ માટે ચંદ્રાદર કુમારને આમંત્રણ કરવામાં આવે છે. રામરાજા તે સ્વીકાર કરે છે, ને કુમારને વિવાહ માટે ત્યાં મોકલે છે. ચંદ્રાદર કુમાર રાજપુત્રીની પ્રતિજ્ઞા અનુસાર રાધાવેધ સાધે છે. આ રાધાવેધની ઘટના સંસારમાં સાધવાના મોક્ષરૂપ સાધ્ય સાથે ઘટાવવા યોગ્ય છે. રાધાવેધની અંદર અવળા સવળા દ્વિતા સોળને બાર આરાવાળા ચક્રવત્ આ સંસારમાં પ્રાણી પરિભ્રમણ કરે છે. તે પ્રમાણે ચક્ર દ્વિતાં છતાં નીચે જોડાયેલા ઘટના પાત્રમાં ચક્રની ઉપર રહેલી કાચળી અથવા રાધા નામની પુતળીનું પ્રતિબિંબ કવચિત્ પડે છે. તેને સાધ્યમાં રાખીને જાને પ્રકારના ચક્રોના આરામાં રજાલિત ન થાય તેવી રીતે બાણ સુકીને, જે કાચળીના અથવા પુતળીના કાળા નેત્રની કીકી વિધે છે તેણે રાધાવેધ સાધ્યો કહેવાય છે. તે પ્રમાણે આ સંસારમાં ક્રમ વિના ચારે ગતિમાં પરિભ્રમણ કરનાર પ્રાણી કવચિત્ મનુષ્ય ભવાદિ સામગ્રી પાસેને ગુરૂના ઉપદેશથી અથવા સ્વાભાવિક રીતે સમક્રિતાદિકની પ્રાપ્તિ કરી લે છે, તેણે પ્રશસ્ત રાધાવેધ સાધ્યો કહેવાય છે. કારણકે અધ્યવસાયની નિચિવતા ને અસ્થિરતા અતિશય હોવાથી એવા ઉત્કૃષ્ટ, અપૂર્વ પરિણામ કવચિત્જ પ્રાપ્ત થાય છે અને પ્રાપ્ત થયા પછી પણ તે બહુ અદ્યકાળ ટકે છે; માટે તેવા સમયને જે વિચક્ષણ મનુષ્ય આજળી તેટલા વખતમાં પોતાના સાધ્યને સાધી લે છે તે મનુષ્ય ચંદ્રાદર રાજાએ જેમ રાધાવેધ સાધીને કળાવરીને મેળવી તેમ મુક્તિસુદરીને મેળવે છે.

આ પ્રસંગમાં કળાવરીએ પણ પોતાને પ્રિય રાધાવેધ આવો પ્રશસ્તજ બતાવ્યો છે. તેણે કહ્યું છે કે “સત્કર્મ અને દુષ્કર્મ રૂપ જે ચક્રના ઉત્પત્તિ ને સંહારના ક્રમે કરીને દ્વિતા વેદનામય આરાઓની ઉપર ત્વરાથી સંદેહરૂપી મંત્રે દ્રરવેલા

ભાવ ધર્મ.

૩૫૭

સૂક્ષ્મ પરમ તત્ત્વને વિચારરૂપ બાણુવડે કરીને જે પુરૂષ ભેદે તે રાધાવેધ કરનારો મને પ્રિય છે. ” આ વાક્ય ખાસ મનન કરવાથીજ સમગ્રય તેમ છે. કળાવતીને તેનો ઉત્તર સહસ્રાજ મળી ગયો છે કે “ આવા રાધાવેધવડે કરીને કળાવતીના મનને પ્રિય થનારો વિદ્યના સુકુટમાં વર્તનારો એક ચંદ્રોદર કુમારજ જ્યવંત વર્તે છે. ” આવી રીતના સમાન વિચારવાળા, પરમતત્ત્વને પીછાનનારા, સંસારના સ્વરૂપને ઓળખનારા દંપતીજ આ લોક પરલોકના હિતને સાધી શકે છે.

કળાવતીની ઇચ્છા પોતાને એક પત્નીવ્રતવાળો ભર્તાર મળે તો ઠીક એવી હતી, તેથી ચંદ્રોદર કુમારે રાધાવેધ સાધ્યા છતાં જ્યારે તેને પ્રસન્ન ચિત્તવાળી ન હોતી ત્યારે તેની માતાએ તેને કહ્યું છે કે “ ધીર અને ઉદાત્ત આદૃતિવાળો તથા દક્ષિણના ભૂષણવાળો આ કુમાર તને કોઈ વખત પણ સપત્નીનું દુઃખ દેખાડશે નહીં. ” આ વાક્યના ઉત્તરમાં કળાવતીએ ખુલાસો કર્યો છે તે ખાસ ધ્યાન દઇને વાંચવા યોગ્ય છે. તે કહે છે કે “ હે માતા ! મને કદાપિ સપત્ની થકી લયજ નથી, પરંતુ જો તે સપત્નીઓ ઇર્ષાને લીધે મારા નિમિત્તે કંઈ પણ કર્મબંધ કરે તેનોજ મને લય છે. અને જો તેઓ અતિ પ્રીતિની રીતિથી વર્તશે તો હું તે સ્વામીની સપત્નીઓને મારી સહોદરી સમાનજ ગણીશ. ” આ વિચાર કેટલા બધા ઉંચી પ્રતિભા છે. પોતાને નિમિત્તે અન્ય કોઈ કર્મબંધ કરે, તેની પણ જેને ચિંતા છે તે પોતે તો ઇર્ષાદિવડે કર્મબંધ કરેજ કેમ ? ચંદ્રોદર કુમારે પણ બે સ્ત્રીના સંબંધમાં પોતાના વિચાર વિદ્યાધરપતિની પાસે આને અનુસરતાજ બતાવ્યા છે. તે આપણે આજળ જોશું. અહીં તો કળાવતીના વિચારની સુંદરતાજ ધ્યાનમાં લેવા યોગ્ય છે.

ત્યાર બાદ કળાવતીને ચંદ્રોદર કુમારને પાણિગ્રહણ મહોત્સવ થાય છે. આવા શુભ પ્રસંગમાં પણ અકસ્માત્ વિદ્ય આવી પડે છે; અને સ્નેહપૂર્ણ હૃદયવાળા દંપતિનો સ્નેહામૃતનું આસ્વાદન લીધા અગાઉજ વિયોગ થાય છે. એકાએક એક મહોત્સવ હાથી ગાળા શહેરને ખગમળાવી મુકે છે ને તેથી લય પામેલા લોકો ચારે બાજુ ભાગનાશ કરે છે. સેવક પુરૂષો રત્નસેન રાજાને તેની ખબર આપે છે. તેવામાં તો તે હાથી ત્યાં આવી પહોંચે છે. પુરૂષની સર્વ કળાઓમાં પ્રવીણ ચંદ્રોદર કુમાર છેડાછેડી બાંધેલા પોતાના વસ્ત્રને ત્યાંજ પડતું મુકીને એકદમ હાથીની સામે જાય છે અને તેને વશ કરે છે. આ પ્રસંગમાં શ્રેયાંસિ વ્રહ્મ વિદ્યાનિ એ વાક્ય ખાસ સંભારવાનું છે. અને શીલેશ્રી કળા વખતસર કેવી ઉપયોગી થઈ પડે છે તે પણ લક્ષમાં લેવા યોગ્ય છે. આ પ્રસંગે જો તેવો પ્રબળ કળાવાન કુમાર હાજર ન હોત તો મહોત્સવ હાથી થી ઉપદ્રવ ન કરત ! તે વિચારવા યોગ્ય છે. આજ હેતુથી અનેક કળાઓનું શિક્ષણ ખાસ જરૂરનું છે એમ સિદ્ધ થાય છે.

૩૫૮

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

ઉન્મત્ત હસ્તી વશ થવાથી સૌ ખુશી થાય છે ખરા, પરંતુ તે હર્ષ વધારે વખત ટકતો નથી. કેમકે તે હસ્તી કુમારને ઉપાડીને ચાલતોજ થાય છે. એટલે રાજા, કળાવતી અને પ્રજાવર્ગ સર્વ એકદમ દિલગિર થઈ જાય છે. કળાવતી મુર્ચ્છિત થાય છે, રાજા સ્તબ્ધ બની જાય છે અને મંત્રીઓની બુદ્ધિ કુટિત થઈ જાય છે. હવે મોહરાજા પોતાની સત્તાનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ કરે છે. એટલે તે દિવસની રાત્રી વ્યતિદ ધર્તા કુમારના ખબર કાંઈ પણ ન મળવાથી કળાવતી અને સર્વ લોકો નગરની બહાર નદી કીનારે જાય છે અને બળી સરવાના વિચારથી પોતપોતાને માટે ચિતાઓ રચવા મંડી પડે છે. ચિતાઓ રચાણી અને અગ્નિ સળગાવવાની તૈયારી થઈ પણ અગ્નિ સળગાવવા માટે ઘણો પ્રયાસ કર્યા છતાં અગ્નિ સળગ્યો નહીં, એટલે તેનું કારણ શોધતી રાજપુત્રીએ ચોતરફ નગર ફેરવી તો સમિપ ભાગમાં એક મુનિરાજને દીકા સર્વ તેની પાસે ગયા અને કળાવતીએ ચારિત્રની માગણી કરી. મુનિએ તેનાથી સંસારીપણામાં શાસનની પ્રભાવના થવાનું બહાણે તેમજ ભોગવણી કર્મની વિશેષતા બહાણે તેમાં સંમતિ ન આપી પરંતુ તેનું હૃદયદુઃખ કમી કરવા અંદ્રાદરકુમારના ખબર આપ્યા. આમાં લગ્નિધવંત મુનિને અચિંત્ય પ્રભાવ અને તેમનું દીર્ઘદર્શીપણું ધ્યાનમાં લેવા યોગ્ય છે. અગ્નિ તેમના પ્રભાવથી સળગ્યો નહોતો અને લાભાલાભની તુલના કરીનેજ તેમણે સંયમ સ્વીકારવાની ના કહી હતી.

મુનિએ કહેલી અંદ્રાદર કુમારની હકીકતમાં જ્યારે વિદ્યાધરે તેને પોતાની પુત્રી સાથે પાણિગ્રહણ કરવાનું કહ્યું ત્યારે કુમારે કહ્યું છે કે “ હું વિદ્યાધરે જોણીની રૂપમય લક્ષ્મી દેવળી મર્યાદાનું પણ ઉલ્લંઘન કરનારી છે અને જોણીત શીલાદિ ગુણોને દ્રષ્ટિની લીલાજ કહી બતાવે છે, એવી વધુને હું આજેજ પરણ્યો છું. રૂપવતી અને સ્વતી એક પત્નિને અંગીકાર કર્યો પછી કયા મુખને માટે બીજી સ્ત્રી પરણવી ? કારાગૃહમાં પડનાર સારો છે, દેશાંતરમાં બ્રમણ કરનાર સારો છે, અને નરક ગમન કરનાર પણ સારો છે, પરંતુ જે સ્ત્રીનો પતિ સારો નથી. જે સ્ત્રીનો પતિ ઘેરથી સ્નાનાદિક ભૂખારહીતજ જાય છે, પાણીનું જિંદુ પણ પામતો નથી, તપ પાદનું ક્ષાત્તન કર્યો વિનાજ મુગે છે. સ્ત્રીઓને દુર્ભાગી અને કદાચી પણ ઘણાં (શોકય) હોય તો તે નિરંતર હૃદયને લિપે તપાવેલા લોકશબ્દની જેમ તેના દોષ ગાત્રને શોષે છે. તેથી તેવા પ્રકારની પ્રિયાના પ્રમરસમાં વ્યસનવાળા મને તપસ્વિ પુત્રીના વિવાહનો પ્રભંધ રૂચિવાળો જતાં પણ ઉચિત નથી.” આ આશુ વાક્ય બોલ મનન કરવા યોગ્ય છે.

પુત્રની ઈચ્છાથી ગાયત્રી વિષયની અતૃપ્તિથી તેમજ દ્વેષકલેશાદિ અનેક

ભાવ ધર્મ.

૩૫૮

લોથી એક ઉપર ખીલ સ્ત્રી કરનારા વણિક વર્ગે આ વાકયો ખાસ વાંચવા જેવાં છે. ચંદ્રાદર તો રાજકુમાર હોતો, તેને એક ઉપરાંત વધારે સ્ત્રી કરવામાં વણિક વર્ગે જેટલી અગવડો હોતી નથી, તો પણ તેણે કેવા વિચાર જણાવ્યા છે? બે સ્ત્રીવાળો ઘણો ભાગ આવી અંતર્વેદનાનો અનુભવ કરતો હોવા છતાં ઉપરથી મોડું લાલ રાખીને ફરે છે. ખીલ સ્ત્રી કરવાના દરેક હેતુ દલીલથી ત્રુટી શકે તેવા છે, પરંતુ તેમાં પ્રખળ નેહવિલાસનેજ જો કારણભૂત ગણીએ તો પછી તેના પર દલીલ ચાલી શકે તેમ નથી. ઉપરના વાકયો વાંચીને અને બે સ્ત્રીવાળોનો અનુભવ પૂછીને પછી કયો બુદ્ધિમાન તેવો વિચાર કરે? જો કે બે સ્ત્રી કર્યા છતાં સંતતિ સંબંધી ધારણા ન પાર પડ્યાના ઘણા દાખલાઓ દ્રષ્ટિગોચર થાય છે, અને તેના કારણો પણ વિચારતાં લક્ષમાં આવે તેમ છે, છતાં જ્યારે એક વિષયમાં લગની લાગે છે, ત્યારે વિચારચક્ષુ નીચાઈ જાય છે. પ્રાસંગિક વિષયને અંગે આટલી સૂચનાજ બસ છે.

ચંદ્રાદર કુમારના બે સ્ત્રી ન કરવાને સંબંધે આવા દ્રઢ વિચાર છતાં અનેક સંયોગોને લઈને તે વિચાર તેને પરતો મુકવો પડે છે. તેને આશ્ચર્ય કરતાં વિદ્યાધરે દ્ર કહે છે કે “હે મહાભાગ્યવાન! મારી પુત્રીને પરણ્યા પછી ભલે તમારે કોઈ પણ વખત તેની સામું પણ જોવું નહીં; પરંતુ તમે તેણીને પરણો, એટલાવડેજ હું મારું મહાભાગ્ય સમજું છું.” આ વચનો ગરજની વખતના છે. પાછળથી તેવું વર્તન કે પ્રસન્નતા બંને બની શકતાં નથી, ઈર્ષ્યાની ભરેલી સ્ત્રીભતિ જે ન કરે તે એવું! પ્રારંભમાંજ વિદ્યાધરપુત્રી રૂક્મિણી વિદ્યાશક્તિવડે આકાશમાં એવો દેખાવ કરી બતાવે છે કે જેથી કળાવતી પોતાના પતિને મરણ પામેલો માની અગ્નિમાં પ્રવેશ કરે, એટલે પોતાની શોકય રૂપ કાંસ ટળી જાય. તેની કૃતિની અસર તેથીજ થાય છે, પરંતુ કળાવતી જેવી અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવા જાય છે તેવોજ ચંદ્રાદર કુમાર ત્યાં આવી પહોંચે છે. તેને આ પ્રપંચની ખબર પડે છે પરંતુ તે કોણે કહ્યું છે તે સમજવામાં આવતું નથી.

આ ખીલ વખતના અગ્નિપ્રવેશને પ્રસંગે લોકોની સ્વાર્થવૃત્તિને બુદ્ધી બુદ્ધી નેહરની સમજીવું કયાની અંદર દર્શન કરાવ્યું છે તે ખાસ ધ્યાનમાં લેવા યોગ્ય છે. કળાવતી ને રૂક્મિણી એ બે સ્ત્રી સહિત ચંદ્રાદર કુમાર પોતાના નગરમાં આવે છે, પરંતુ કળાવતીના શુભેચ્છી આકર્ષાઈને તે તેના પરજ આસકત થઈ જાય છે. રૂક્મિણીને નેહાવતો પણ નથી. અહીં સરલને ઈર્ષાયુક્ત સ્ત્રીની પૃથક્ પૃથક્ ભતિની કૃતિને જોવાનું પ્રસંગિત થાય છે. કળાવતી ધાર્મિકવૃત્તિવાળી હોવાથી પોતાનો પતિ પોતાની પાસે રહે, અને ખીલ સ્ત્રી પાસે ન જાય તેમાં પોતાને ચોથામત સંબંધી ભવિષ્યક કલ્પનાનું સમજે છે, આવી સમજણ સ્ત્રીભતિમાં પ્રાપ્ત થઈ અતિ દુર્લભ

૩૬૦

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

છે. એક તો સ્ત્રીની વિષયિક વૃત્તિની વિશેષતા અને સપત્ની પ્રત્યેનો તીવ્ર ઈર્ષાભાવ આવા વિચારને ટકવા પણુ દે નહીં. પરંતુ દ્રઢ વૃત્તિવાળી અને કામવિકાર વિનાની કળાવતી તેને વશ થતી નથી. તે પોતાના પતિને રૂક્મિણી પાસે જવા વારંવાર સમજાવે છે, આગ્રહ કરે છે, અને પોતાની પાસે દરરોજ આવતાં છતાં તે એકાંતરેજ તેનું સેવન કરે છે. આ હુકીકત તેની ધાર્મિકવૃત્તિને માટે બહુજ ઉંચા વિચાર બંધાવનારી છે. કળાવતીના અત્યાચ્છુધી છેવટે ચંદ્રાદર રૂક્મિણી પાસે જવા લાગે છે. વિષયથી વિરક્ત બુદ્ધિવાળી કળાવતી પોતાના વારાને દિવસે પણ રૂક્મિણી પાસે જાય તો ભલે જાય એમ ધવ્વે છે, અને પોતે ધર્મારાધનમાં તત્પર રહે છે.

કળાવતીને વળાવતી વખતે પોતાના પિતા પાસે તે ધર્માભાવ્ય ધર્મરૂચિની માગણી કરે છે. આ હુકીકત ખાસ ધ્યાનમાં લેવા જેવી છે. વિષયબુદ્ધિવાળી સ્ત્રી સાસરે જતાં વસાબૂપણુની અથવા પોતાને અનુકૂળ દાસદાસીની માગણી કરે છે, ત્યારે કળાવતી તેવી માગણી ન કરતાં ધર્મારાધનમાં સહાયક થનાર ધર્મરૂચિનીજ માગણી કરે છે. જેની વૃત્તિ આ મનુષ્યજન્મ ધર્મારાધનવડેજ સફળ કરવા યોગ્ય છે એવી હોય છે તેના વિચાર આવા હોય છે.

અહીં સુધી આપણે કળાવતીની શ્રેષ્ઠતા જોઈ. હવે રૂક્મિણીની કનિષ્ઠતા જોઈએ. કળાવતી જ્યારે પોતાના સ્વામીને રૂક્મિણી પાસે જવાનો આગ્રહ કરતી હતી ત્યારે અને ચંદ્રાદરે કળાવતીના આચ્છુધી તેની પાસે જવા માંડ્યું ત્યારપછી પણ રૂક્મિણી નિરંતર કળાવતીનું અશ્રેયજ ચિંતવ્યા કરતી હતી અને કળાવતીને કોઈપણ પ્રકારનું કલંક આપવાનો ઘાટ ઘડતી હતી. અવળાંશેકના યોદ્ધા મિત્રની જેમ તેની સખીઓ પણ તેના તેવા દુષ્ટ વિચારને ઉત્તેજન આપતી હતી. જેથી એક વખત ધર્મરૂચિને ચેત્યપરિપાટી કરતો કેળી ચંદ્રાદરે તેની પ્રશંસા કરી, ત્યારે સખીઓ પાસે માર્મિક વચનો કહેવરાવ્યા, અને પછી તેને અટકાવીને રૂક્મિણીએ સ્ત્રીચરિત્ર કેળવ્યું. સ્ત્રીની અગાધ પ્રપ્રચલનમાં ચંદ્રાદર કુમાર ફસાયો અને તેજ દિવસે સાયંકાળે ભગવંતના પૂજનથી અવશેષ રહેલા પુષ્પોવડે કળાવતી ધર્મરૂચિ પાસે પોતાનો કેશપાસ (અંબોડો) બંધાવતી હતી ત્યારે બળીઆમાંથી તે સ્થિતિ ચંદ્રાદરને બતાવવામાં આવી. ભદ્રિક પ્રકૃતિના ચંદ્રાદર કુમારે આગળ પાછળનો કોઈપણ વિચાર ન કર્યો, અને એકદમ આવેશમાં આવી જઈ કેશપાસ ને કાંડ કાપવારૂપ અકર્તવ્ય કર્યું.

આવા મહા દુઃખને પ્રસંગે પણ ધર્મપરાયણ કળાવતી કર્મસ્થિતિનુંજ ચિંતન કરવા લાગી-ખેદ બિલકુલ ન કર્યો. પરંતુ ધર્મ ઉપર કલંક આવવાની સ્થિતિ વિચારમાં આવતાં તેને પારાવાર ખેદ થયો. શાસનદેવીની હાજરીમાં

ભાવધર્મ.

૩૬૨

આમ નજ બનવું જોઈએ એમ માની તેની તેણે સહાય ઇચ્છી. એટલામાં તે શાસનદેવી પ્રગટ થઈ અને તેણે શાસનોત્થતિના હેતુ માટેજ પોતાની સમગ્ર આમ થવા દીધું છે એ વાત જણાવી તે સાથે તેનું નિવારણ કરવા પોતે તત્પર જ છે એમ કહી કળાવતીને પૂરતો દિલસો આપ્યો. ધર્મરૂચિના આ વખતના વિચાર તો ઘણા ઉંચી પ્રતિભા છે. તેણે તો જોઈ બિલકુલ કયોજ નથી અને કોઈની સહાય પણ ઇચ્છી નથી. માત્ર પોતાના અશુભ કર્મનોજ ઉદ્ધય માની તેનો ક્ષય કરવા તરફજ પોતાની વૃત્તિને દોરી છે. બંને હાથના કાંડા કપાઈ જવા જેવા દુર્ઘટ પ્રસંગે આવી સમતા રહેવી, કોઈના પર કિંચિત્ પણ જોદ ન થવો અથવા દુઃખ પણ ન અનુભવવું તે અત્યંત મુશ્કેલ છે. આ પરિસ્થિતિનો વિચાર કરતાં બુદ્ધિ કુંડિત થઈ જાય છે.

અવિચારિત કાર્યનું પરિણામ ચંદ્રાદરને તરતમાંજ અનુભવવું પડે છે. શાસનદેવીની ઉદ્દીરણાથી તેને અશાતા વેદનીનો તીવ્ર ઉદ્ધય થાય છે અને તે અસહ્ય વેદનાને અનુભવે છે. તેના શોકોદ્ગારથી મંત્રિઓ તેની પાસે આવી પહોંચે છે અને અનેક ઉપચારો કરે છે. પણ તે સર્વ નિષ્ફળ જાય છે, છેવટે શાસનદેવી સતીસ્રીના કેશપાસનું નહવણ જળ ધર્માત્મા પુરૂષને હાથે સિંચન કરાવાથી વ્યાધિ ઉપશમવાનું જણાવે છે. મંત્રીઓ તે પ્રયોગ શરૂ કરે છે પરંતુ તેથી પણ વ્યાધિ ઉપશમવાને બદલે વૃદ્ધિ પામે છે. કુમાર હવે કાયર થાય છે અને ઉપચાર માત્ર બંધ કરવા કહે છે. શાસનદેવીના વચનપર પૂર્ણ આસ્થાવાળો મુખ્ય વૃદ્ધ મંત્રી આકાશવાણી વૃથા નજ હોય તેમ કહે છે અને વિસ્મૃત વાતનું સ્મરણ થતું હોય તેમ મહાસતી કળાવતીના કેશ પાસના નહવણ જળનું ધર્માત્મા ધર્મરૂચિને હાથે સિંચન કરાવવા કહે છે. રાજા તે વાતની અસાધ્યતા મોગમ જણાવે છે ત્યારે મંત્રી આગ્રહ કરે છે. રાજા પોતે કરેલા કેશપાસને કાંડાના છેદનની હકીકત પ્રકટ કરે છે તે સાથે તે બંનેમાં વિપ્લવ થયાનું પણ સૂચવે છે. ત્યારે મંત્રી ચંદ્રજ્યોત્સ્નાની શીતળતા અને દીપ્ત્યેશ્વીની ઉજ્જ્વલતાનો અનુભવ કરીને કહે છે કે-જ્યાંસુધી આ બંને પોતપોતાનો શીતોષ્ણ ધર્મ તરફ નહીં લ્યાંસુધી કળાવતી ને ધર્મરૂચિ પણ પોતાની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિમાં કિંચિત્ પણ દુષણ લગાડે નહીં. આ વાતની રાજાને ખાતરી કરાવવા માટે તેની આનાકાની છતાં વૃદ્ધ સચિવ કળાવતી પાસે જાય છે અને તેનો કેશપાસ શીયળના પ્રભાવથી અખંડ બુદ્ધિ છે. તે સાથે ધર્મરૂચિના કાંડા પણ અછેદ દેખે છે. બંનેની આવી સ્થિતિ જોઈ કળાવતીના શીયળની અત્યંત પ્રશંસા કરીને તેના કેશપાસનું નહવણ જળ એક કુંભમાં ધર્મરૂચિ પાસે લેવરાવી ચંદ્રાદર પાસે આવે છે. માર્ગમાં તે પ્રભાવિક જળ ઉપર ચામર છત્રાદિ

૩૬૨

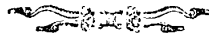
જેન ધર્મ પ્રકાશ.

આકાશગત દેખાય છે અને તે જળનું સિંચન કરતાંજ ચંદ્રોદરનો વ્યાધિ સમૂ-
ળગો નાશ પામે છે. આવો અદ્ભુત ચમત્કાર જ્યેષ્ઠ ચંદ્રોદરને રૂક્મિણી બંને મહાત
ધર્મ જય છે અને કળાવતીની ક્ષમા માગવા તેની પાસે આવે છે.

અહીં કળાવતીની અદ્ભુત ક્ષમા દેખાઈ આવે છે. રૂક્મિણી તેની પાસે પો-
તાના સર્વ પ્રપંચ ખુલા કરીને કહી બતાવે છે, અને ક્ષમા આપવા પ્રાર્થના કરે છે.
કળાવતી કહે છે કે “ હે બહેન ! તો મારું અશુભ શું કર્યું છે ? સર્વ જીવો પોતેજ
પૂર્વે કરેલાં કર્મોનું ફળ પામે છે. ” આવા દુઃખના પ્રસંગમાં આવી સમતા અને
શાંતિ કવચિત્જ દૃષ્ટિએ પડે છે. હજીકર્મી જીવોનાજ એ લક્ષણ છે. ચંદ્રોદર રાજ્ય
કહે છે કે “ તારું અશુભ કર્મ મૂર્તિમાન હુંજ છું. ” વળી તે કહે છે કે “ રૂક્-
મિણી તો તારી સપત્ની હોવાથી તને દુઃખ આપે પણ મેં તારા પ્રિય છતાં તને
દુઃખ આપ્યું તેજ વધારે બેદકારક છે. ” રાજ્ય આ પ્રમાણે કહે છે તે વખતે કળા-
વતી મૌનજ ધારણ કરે છે એટલે રાજ્ય શુભ ભાવનાએ ચડે છે. આત્મનિંદા કરે
છે, પોતાનો આત્મા જેમાં પ્રસન્ન નથી, તેમાં અત્ય શી રીતે પ્રસન્ન થાય ? તેથી
ખરી જરૂર સમજ પૂર્વક આત્મપ્રસન્નતાનીજ છે એમ નિશ્ચય કરે છે. ત્યાર પછી
એકત્વ ભાવના ભાવે છે અને પ્રાંતે આત્મસ્વરૂપાદિકનું ચિંતન કરે છે. એમ શુભ
ભાવના ભાવતાં ધર્મધ્યાનને અતિક્રમીને શુકલધ્યાનમાં પ્રવેશ કરે છે. જેને પરિ-
ણામે ધનધાતિ ચાર કર્મોનું સમૂળ ઉન્મૂલન કરી નાખે છે અને કેવળજ્ઞાન
પ્રાપ્ત કરે છે.

આ ભાવના અત્યુત્કૃષ્ટ છે. આવી ભાવનાની વાનગી સમકિતદૃષ્ટિ જીવોને
કવચિત્ કવચિત્ પ્રાપ્ત થાય છે; પરંતુ આ ભાવના તો કમસર સમયે સમયે વધ-
તીજ જાય છે. જે કે બહારનો દેખાવ જેતાં, આમાં દાન, શીલ, તપ એ
ત્રણે પ્રકારના ધર્મ દૃષ્ટિગોચર થતા નથી; પરંતુ આંતરિક વિચારણા કરતાં તે ત્રણે
ધર્મ પણ સર્વોચ્ચે પ્રાપ્ત થયેલાજ છે. અજ્ઞાનના તો આ ભાવનામાં મુખ્ય છે. કેમકે
સ્વદયાની પ્રાધાન્યતા વડેજ ભાવની વૃદ્ધિ થઈ છે. શીલ ધર્મ તો વિષય માત્રથી
વિરક્ત ભાવ અને પૌહ્યલિક આશંસા સાત્રનું ત્યાગ્યપણું હોવાથી સંતુષ્ટિપણે પ્રાપ્ત
થયેલ છે અને તપ ધર્મ તો અસ્થંતર તપમાં કહેલા ધ્યાનતપ તરીકે સ્વયંવિધ-
માન છે. જે કે આમાં મુખ્યતા ભાવધર્મની છે; પરંતુ એટલું સ્મરણમાં રાખવું કે
દાન, શીલ, તપ ને ભાવ—એ ચારે પ્રકારના ધર્મો પૈકી ત્રણ પ્રકારના ધર્મોની ઉપેક્ષા
કરીને એક પ્રકારના ધર્મનું આરાધન કરવા દારે તો તે સ્વપ્નમાં પણ બની શકે તેવું
નથી, માટે કે.ઈ પણ એક પ્રકારના ધર્મનું આરાધન કરવા ચિત્તવૃત્તિ તત્પર થાય
તે વખતે બાહ્યના ત્રણે પ્રકારોને ઓછે વરો આશી આરાધવાનું અવશ્ય
ધ્યાનમાં રાખવું.

ચંદ્રાદર રાજા કેવળીપણે વિચરી અનેક ભવ્યજીવોને ઉદ્ધાર કરી અજરામર સ્થાનને પ્રાપ્ત કરે છે. અહીં આ કથા સંપૂર્ણ થાય છે, તેનું રહસ્ય ઉપર બતાવ્યું છે તે કરતાં પણ વિશેષ બુદ્ધિમાનો ઘણું વધારે આકર્ષી શકે છે. અમે તો માત્ર તેના રહસ્યનું દિગ્દર્શન જ કરાવ્યું છે; પરંતુ આટલા ઉપરથી પણ જે ભવ્યજીવ તેનું અનુકરણ કરશે તે કલ્યાણ સંપદાને પ્રાપ્ત કરશે. તથાસ્તુ.

સર્વજ્ઞ ધર્મની યોગ્યતા.

[અનુસંધાન ૫૪ ક્રમ ૪ થી]

ત્યાર પછી સતરમું વાક્ય ધર્મની યોગ્યતાને અંગે એ કહ્યું છે કે—

ન જાપર્ણીયઃ પરાવર્ણવાદઃ— પારકા અવર્ણવાદ ન બોલવા. જૈન સિદ્ધાંતકારોએ પારકા અવર્ણવાદ બોલવા—પારકી નિંદા કરવી તેને મહા પાપ ગણેલું છે. આમાં કોઈના છતાં દુર્ગુણ બોલનારને પણ ખાતર કરવામાં આવેલા નથી, તે પણ અવર્ણવાદ બોલનાર જ ગણાય છે. ઉત્તમ પુરૂષો તો પારકી પ્રશંસા કરવા માટે જ પોતાની વાણીનો ઉપયોગ કરે છે. અવર્ણવાદ બોલવા માટે તો તેઓ મુંગાજ હોય છે. શાસ્ત્રકારોએ જાતિચંડાળ, કર્મચંડાળ, કોષીચંડાળ ઉપરાંત નિંદકને પણ એથો ગંડાળ કહેલો છે. નિંદક પુરૂષ પોતાની જીભવટે પારકા દુર્ગુણોનું આસ્વાદન કરે છે—પારકો મેલ ધૂએ છે. અર્થાત કોઈની નિંદાથી તેનો દુર્ગુણ જતો નથી, પણ નિંદા કરનારને તો તેનો સ્વાદ મળે છે. તેની અસર થાય છે. આ જગતમાં દુર્ગુણો અનેક પ્રકારના છે. તેમાંથી કોઈમાં કોઈ તો કોઈમાં કોઈ દુર્ગુણ હોયજ છે. દુર્ગુણની શૂન્યતા તો સંસારથી વિમુક્ત થનારમાંજ હોઈ શકે છે. આપણે અન્યના દુર્ગુણો જોઈએ છીએ, પણ આપણા પોતાના દુર્ગુણો જોઈ શકતા નથી. પારકો દુર્ગુણ અલ્પ હોય છતાં આપણને મોટો લાગે છે અને આપણો દુર્ગુણ મોટો હોય તોપણ નાનો લાગે છે. કેટલીક વખત તો પારકા જે દુર્ગુણોની આપણે નિંદા કરીએ છીએ તેજ દુર્ગુણ આપણામાં નિવાસ કરી રહેલો હોય છે. વખત પર પ્રમાણમાં એના કરતાં વધારે પણ હોય છે. ઘણી વખત કંબુસોને અન્ય કંબુસની નિંદા કરતાં દીડાં છે. માટે ધર્મની યોગ્યતા મેળવવાના ઈચ્છકે પારકા અવર્ણવાદ ઠંઠિ પણ બોલવા નહીં.

ત્યાર પછી અઠારમું વાક્ય ગુરૂ મહારાજે એ કહ્યું છે કે—

ગૃહિતવ્યાઃ પરમુળાઃ—પારકા ગુણો ગૃહણ કરવા. આપું વાક્ય તો ઘણા બોલે છે પરંતુ તેવું વર્તન કરવું ઘણું મુશ્કેલ છે. આવા વર્તનના પ્રારંભમાં ગુણોને આ

૩૬૪

જન ધર્મ પ્રકારા.

જાળવાની જરૂર છે. ગુણોને ઓળખ્યા પછીજ તે ગ્રહણ કરી શકાય છે. ગુણના અનેક પ્રકાર છે. માર્ગાનુસારીના ૩૫ ગુણ, આવકના ૨૧ ગુણ, ભાવ આવકના ૧૭ ગુણ ઇત્યાદિ. આ ગુણોમાં તમામ પ્રકારના ગુણોનો સમાવેશ થઈ જાય છે. અહીં ધર્મની યોગ્યતા સંપાદન કરવા ઇચ્છનારને માટે તો વ્યવહારમાં ગુણ તરીકે પ્રકટ ઓળખાતા ક્ષમા, નિરભિમાનતા, સરલતા, સતોષ, દક્ષિણ્યતા, દયાળુતા, લજ્જાલુતા, ઉદારતા, ગંભીરતા, સદાચારીપણું, પ્રમાણિકપણું, સત્યવક્તાપણું વિગેરે ગુણો ગ્રહણ કરવાને યોગ્ય સમજવા. આમાંનો જે ગુણ અથવા ગુણો અન્યમાં દૃષ્ટિએ પડે તે ગ્રહણ કરવા. ઉપલક્ષણથી દોષને ગ્રહણ ન કરવા એમ સમજી લેવું. બહોળે ભાગે મનુષ્યો પારકા ગુણ ગ્રહણ કરવાને બદલે દોષ સહેલાઈથી અને ઉતાવળેથી ગ્રહણ કરે છે. જેના જેના સંસર્ગમાં આવે છે તેના ગુણની અસર થતાં વિલંબ ભાગે છે અને દોષની અસર સત્વર થઈ જાય છે. ગુસલમાન રાજાઓના વખતમાં તેના રીત રીવાજ પૈકી કેટલાક આર્થ પ્રત્યક્ષે ગ્રહણ સાથે તેના દોષોની પણ હિંદુ પ્રજા ઉપર અસર થઈ. યુરોપીઅન રાજકર્તાના સંબંધમાં આવ્યા એટલે તેના ઉચમીપણા વિગેરે ગુણો ગ્રહણ કરવાને બદલે અઘટતી સ્વતંત્રતા (સ્વચ્છંદીપણું), અલક્ષ્ય પદાર્થનું ભક્ષણ અને અપેક્ષ પદાર્થનું પાન, લેણુદારનું લેણું ત્રણ વર્ષ પછી રદ કરવારૂપ અપ્રમાણિકપણું—ઇત્યાદિ દોષો તરતજ ગ્રહણ કરી લીધા અને તેના બહોળા અર્થ વાળા હોવા સાથે હિંદુ પ્રજાને અનુકુળ ન પડે તેવા વેશનો પણ સ્વીકાર કર્યો. તેના ગુણો ગ્રહણ ન કર્યો. આ પ્રમાણે થતું હોવાથી ધર્મની યોગ્યતા મેળવવાના ઇચ્છક માટે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે તેણે પારકા ગુણો ગ્રહણ કરવા, તેની પ્રશંસા કરવી, તેને ઓળખવા અને બની શકે તેટલું તેનું અનુકરણ કરવું તે સાથે તેના દોષ સામે તો દૃષ્ટિ પણ ન કરવી અને ભુલેચુકે પણ ગ્રહણ ન થઈ જાય તેને માટે સાવચેતી રાખવી. ખરા સદ્ગુણી થવાનો આ મુખ્ય ઉપાય છે.

ત્યાર પછી ઓળખીશમું વાક્ય એ કહેવામાં આવ્યું છે કે—

લઙ્ગમનીયં નિજગુણવિકૃત્ત્વમેન—પોતાના ગુણ કહેતાં લજ્જાવાતું. કેટલા એક અદ્યપ્રતિ સાણસો એમ કહે છે કે—“ગુણની વાત કહેવામાં લાજ શી? ન કહીએ તો ખીજને ખબર શી પડે? લાજ તો અઘટતી વાત બોલવામાં છે.” આમ કહેનાર સમજતા નથી કે ગુણ કયન એ એવી વસ્તુ છે કે તે ખીજના મુખમાં શોભે છે. પોતાને મુખે પોતાના ગુણની વાત કહેનાર લોકની નજરમાં હલકો જણાય છે. લોકો જો કે તેને મોઢે પ્રાથે કોઈ કહેતા નથી પરંતુ પાછળ વાતો કરે છે કે—‘ભાઈ બડાઈ કેવી મારે છે?’ વળી પોતામાં અમુક ગુણ કેટલે અશે છે તેની ખરી ખબર પણ પોતાને પડતી નથી. પોતે અદ્ય ગુણને પણ મોટો માની લે છે. વળી કેટ-

સર્વજ્ઞ ધર્મની યોગ્યતા.

૩૬૫

લીક વખત પાળેલું શીલ, કરેલી ઉદારતા, તપેલો તપ, બતાવેલી ક્ષમા, દેખાડેલો સંતોષ વિગેરે એવા એવા પૃથક્ પૃથક્ કારણોને લઈને આચરેલાં હોય છે કે તેને ગુણતરીકે લેખવવામાં પણ વિચાર કરવો પડે છે. આપણે પોતે પણ જરા ઉંડા ઉતરીને વિચારીએ છીએ તો તેના હેતુ જુદા જુદા આપણને સમજાય છે. સ્ત્રી સાથેના અણુબનાવથી કે દ્રેષ્યથી પાળેલું શીલ, પારકી ધર્મા કે સ્પર્ધાથી કરેલી ઉદારતા, કષાયના કારણ પરત્વે કરેલો તપ, લોકનિંદાથી બચવા માટે અંદરથી ધમધમતાં છતાં ઉપરથી બતાવેલી ક્ષમા, લોકોમાં લોભી તરીકેનું ઉપનામ ન મળે તેટલા માટે અંદર તો પારાવાર તૃષ્ણા હોવા છતાં ઉપરથી બતાવેલો સંતોષ ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારના બહિર્દેખાવના ગુણો ગુણ રૂપ ન હોવા છતાં આપણે તેને ગુણપણે માનીએ છીએ. બીજાઓ ગુણની પ્રશંસા કરે એમ ઇચ્છીએ છીએ અને વખતપર સ્વમુખે પણ આત્મપ્રશંસા કરીએ છીએ. શાસ્ત્રકાર તો તેમાં લજ્જા ધારણ કરવાનું સૂચવે છે. કેટલાએક વિચક્ષણ પુરૂષો પોતાની પ્રશંસા સીધી રીતે સ્વમુખે ન કરતાં આડકતરી રીતે કરે છે અથવા બીજાઓ પોતાના પ્રશંસનિય કાર્યને બાળે તેવા સંયોગો ખડા કરે છે. અથવા બીજા પાસે કરાવે છે. આ બધા આત્મપ્રશંસાનાજ પ્રકાર છે. આત્મ પ્રશંસા કરનાર ગુણમાં આગળ વધી શકતા નથી. પ્રશંસા પોતે કરે છે એટલે નિંદા પારકા મુખમાં જાય છે. પણ જો પોતે આત્મ પ્રશંસા ન કરે તો તેજ બીજાના મુખમાં પ્રવેશ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે. આ વિષય વારંવાર ચર્ચાતો હોવા છતાં તેનાથી પાછા એાસરનારા બહુ અલ્પ મનુષ્યો દ્રષ્ટિએ પડે છે. જરાક વાત ચલાવો કે તરતજ ‘આપણે તો આમ ને આપણે તો તેમ’ ઇત્યાદિ વાક્ય રચના નીકળવા માંડે છે. તે સાથે પારકી નિંદા થયા શીવાય રહેતોજ નથી. એાછી યા જતી થાયજ છે. કારણ કે તે આત્મપ્રશંસાની સખો છે. જો ધર્મની યોગ્યતા મેળવવી હોય તો ગુણ મેળવવા માટે અહોનિશ પ્રયત્ન કરવો પણ તેને સ્વમુખે બોલવામાં તો મુંગાજ થઈ જવું.

ત્યાર પછી વીશમું વાક્ય એ કહેવામાં આવ્યું છે કે—

સ્મર્ત્તવ્યમણયોપિ સુકૃતં—અણુમાત્ર સુકૃત કર્યું હોય તો તેને પણ સંભારવું, અર્થાત્ મહાન સુકૃતની તો શી વાત પરંતુ અલ્પ સુકૃત પણ જે પોતે કર્યું હોય તેને ભૂલી ન જવું—સંભારવું. સુકૃતના અનેક પ્રકારો છે પરંતુ તેમાં દાન, શીલ, તપ, સાત્, તીર્થયાત્રા, સ્વામીવાત્સલ્ય, સમક્ષેત્રપોષણ, ધર્મક્રિયાકરણ ઇત્યાદિ મુખ્ય સુકૃતો ગણાય છે. તેમાંના જે જે સુકૃતો જેટલે જેટલે આશે પૂર્વે કરેલાં હોય તે તે સંભારવા. એને સંભારવાથી તે તે સુકૃતો ફરીફરીને કરવાની ઇચ્છા થાય છે, ફરી શકાય છે અને પુર્વે કરેલા સુકૃતથી મેળવેલા પુણ્યમાં વૃદ્ધિ થાય છે. આ સંભારવું તેના અનુમોદન નિમિત્તજ છે, અને તેથીજ શોક્ષ માર્ગની આરાધનાના દશ પ્રકારો

૩૬૬

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

પૈકી સાતમો પ્રકાર શુભ કરણીની અનુમોદનાનો ખતાવેલો છે. અહીં સંભારણુ'ને માનસિક કાર્ય છે. તેને વચનદ્વારા પ્રશંસા રૂપે કહેવું તે વાચિક કાર્ય છે. તે ન કરવાનું ઉપરના વાક્યમાં આવી ગયું છે. અને તેથીજ આ વાક્ય કહેવાની જરૂર પડી છે. કેમકે જ્યારે આત્મપ્રશંસા રૂપે પોતાના ગુણ ધીજી પાસે કહેવા નહીં ત્યારે શું તેને સંભારવા પણ ખરા કે નહીં ? એવી કોઈને શંકા ધાય તેના નિવારણ માટે આ વાક્ય કહેવું છે. ધર્મની યોગ્યતાના ઇચ્છકે આ વાક્ય પણ ધ્યાનમાં રાખવા યોગ્ય છે કે જેથી સુકૃતની વૃદ્ધિ થવાનો સંભવ છે.

એકવીશમું વાક્ય આ સંબંધમાં એ કહેવામાં આવ્યું છે કે—

યતિતવ્યં પરાયે—પારકા અર્થમાં—કાર્યમાં પ્રયત્ન કરવો અર્થાત્ પરના કાર્યની સિદ્ધિ માટે ખનતો પ્રયાસ કરવો. પરોપકાર કરવાનો પણ આ વાક્યમાંજ સમાવેશ થાય છે. કેટલાએક એવા પરગણુ પુરૂષો જ્ઞાતામાં આવે છે કે જે પોતાનું કામ છોડીને—વખતપર પોતાના કાર્યને વિનાશ થતો હોય તો થવાદઈને અથવા વિનાશ કરીને પણ પારકું કાર્ય અવશ્ય કરી આપે છે. પારકા કાર્યમાં પોતાના વખતનો, દ્રવ્યનો, લાગવગનો, સંબંધનો, ઓળખાણનો ઉપયોગ કરે છે. આત્મભોગ આપે છે. આ સંબંધમાં ઉત્કૃષ્ટ દાખવો રાજા વારવિકુમ્ભનો છે. તેણે પારકા કાર્યની સિદ્ધિને માટે પોતાના શરીરનો પણ કેટલીક વખત ભોગ આપ્યો છે તેથીજ તે પરદુઃખભંજન કહેવાઈ ગયેલ છે. દરેક માણસ પરદુઃખભંજન થઈ શકતો નથી. કારણ કે સર્વની એવી શક્તિ હોતી નથી, સર્વને એવી જોગવાઈ હોતી નથી, સર્વને એવાં સાધનો હોતા નથી, પરંતુ જેને એવાં સાધનો પ્રાપ્ત થયેલા હોય તેણે તો અવશ્ય પારકા દુઃખેતું નિવારણ કરવા તત્પર રહેવું જોઈએ. જે માણસ પોતે પોતાના દુઃખનું પણ નિવારણ કરી શકે તેમ ન હોય તે ધીમના દુઃખનું નિવારણ શું કરે ? પણ જેને એવા અનુકુળ સંયોગો પુણ્યયોગે પ્રાપ્ત થયા હોય તેણે પોતાની બુદ્ધિથી, પોતાના દ્રવ્યથી, પોતાની જાતથી અને પોતાની લાગવગથી, અમુક વ્યક્તિના, અમુક સમુદાયના, અમુક ગામના, કે અમુક દેશના દુઃખોનું, ઉપાધિઓનું, અગવડોનું નિવારણ કરવું જોઈએ ધર્મની યોગ્યતા પણ તેવા મનુષ્યજ મેળવી શકે છે. છતી શક્તિએ જે મનુષ્ય તેમાંનું કાંઈ કરતો નથી તેને મજેલી શક્તિ નકામી છે, નિરૂપયોગી છે, નિષ્ફળ છે અને લાકા કારક ન થવા સાથે ઉલટો વિર્યાતરાયનો બંધ કરાવનારી છે. માટે ધર્મના ઇચ્છકે પોતે ઉપકાર કરવા માટે અહિંનિશ તત્પર રહેવું યોગ્ય છે.

ત્યાર પછી બાવીશમું વાક્ય ધર્મની યોગ્યતાને અંગે કહેવામાં આવ્યું છે કે—

સંગાવણીયાઃ પ્રયત્નં વિશિષ્ટયોગકઃ—પ્રથમ વિશિષ્ટ પુરૂષોને—શ્રેષ્ઠ જાતને

સવસ્ત્ર ધર્મની યોગ્યતા.

૬૬૭

(શુદ્ધી જનોને) બોલાવવા. આ વાક્યમાં ખાસ રહસ્ય એ રહેલું છે કે જ્યારે અનેક પ્રકારના મનુષ્યોનો સમુદાય મળ્યાં હોય ત્યારે તેમાંથી પ્રથમ જે ઉત્તમ પુરૂષો હોય-શુદ્ધી હોય-સન્નજન હોય-લાયક હોય, પાંચમાં પુછાતા હોય, નિરભિમાની હોય તેવા માણસોની સાથે વાતચીત કરવી, તેમનો સત્કાર કરવો, તેમને સુખ સમાચાર પૂછવા આમાં પોતાની શોભા વધે છે અને ઉત્તમ મનુષ્યની પંક્તિમાં ગણવાનું કારણ બને છે. વળી અનેક પ્રકારના અન્ય લાલો પણ થાય છે. આજ વાક્ય વ્યતિરેકથી એમ વિચારવું કે જે માણસો હલકા હોય, તોછડા હોય, દુર્ગુણી હોય, અભિમાનના ભરેલા હોય, અસદાચારી હોય, લે કમાં નિંદાતા હોય, દુર્જન હોય તેવાઓની સાથે આલાપ સંલાપ વિશેષ ન કરવો, તેમની પાસે ઉભા ન રહેવું, તેમનો પરિચય ન કરવો. કારણકે એમ કરવાથી આપણે પણ તેવા ગણાઈએ છીએ. અન્ય મનુષ્યો જેઓ તટસ્થ રહીને જોનારા હોય-જોતા હોય તેઓ આપણને તેવા માણસોની પંક્તિમાં ગણી કાઢે છે. પાર્ટીઓ વિગેરે મેળાવડાઓમાં આ સ્થિતિ બહુ દૃશ્યમાન થાય છે, ઘણે ભાગે સરખેસરખા સ્વભાવવાળા, સરખા ઉદ્યોગવાળા, સરખા વિચારવાળા અથવા બીજી કોઈપણ પ્રકારની સરખાઈવાળા માણસોનોજ મેળા બાંધે છે, તેવાઓજ પરસ્પર મળી ખદય છે ને આનંદ કરે છે. તે ઉપરથી તેમજ તેવા પ્રસંગમાં ખાવા પીવા ઉપર, કૌતુક જોવા ઉપર, નાયકાઓના જ્ઞાન કે નૃત્ય ઉપર, અથવા ખાસ જનહિતકારક વાતચિતો થતી હોય તેમાં લાગ લેવા ઉપર-જેનાપર જેનું ચિત્ત વધારે આકર્ષાય છે તેનાપરથી તેની પરીક્ષા થાય છે. માટે ધર્મની યોગ્યતા મેળવનારાઓએ વિશિષ્ટ પુરૂષોનેજ બોલાવવા, તેમની સાથેજ વાતો કરવી, જેથી લોકોમાં સારા માણસની ગણતરીમાં ગણાવાય છે ને ધર્મની યોગ્યતા પ્રાપ્ત થાય છે.

ત્યાર પછી ત્રેવીશમું વાક્ય એ કહ્યું છે કે—

અનુમોદનીયો ધાર્મિકજનઃ—ધાર્મિક જનોની અનુમોદના કરવી. પોતાથી ધર્મ કાર્ય બને કે ન બને, પહેલું બને યા મોડું બને, ચોડુંક બને કે વધારે બને પણ જેઓ ધર્મકાર્ય કરતા હોય, ધર્મકાર્યમાં ઉતુક્ત હોય, ધાર્મિક ગણાતા હોય તેવાઓના કાર્યની એટલે તેમની અનુમોદના કરવી, પ્રશંસા કરવી, તેવા કાર્ય કરવાની ઈચ્છા કરવી, બનતો પ્રયત્ન કરવો. આ પ્રમાણે કરવાથી અનુક્રમે આપણે પણ ધર્મકાર્ય કરી શકીએ છીએ, તેમાં ચિત્ત ચોંટે છે અને પરિણામે આપણે પણ ધાર્મિક વૃત્તિવાળા થવાથી ધાર્મિક ગણાઈએ છીએ. ધર્મની યોગ્યતા મેળવવા ઇચ્છનારનું આ તો ખાસ કર્તવ્યજ છે કે ધાર્મિક પુરૂષોની અનુમોદના કરવી. વ્યાપારની અનુમોદના કરનારોજ વેપારી થઈ શકે છે, વિદ્યાર્થીપણાની અનુમોદના કરનારો,

૩૬૮

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

તેને આહુનારોજ વિદ્યાર્થી થઈ શકે છે, વડીલોની અનુમોદના કરનારો—તે ધંધાને પસંદ કરનારોજ વડીલ થઈ શકે છે; એજ પ્રમાણે ધાર્મિક પુરૂષોની અનુમોદના કરનારોજ ધર્મની યોગ્યતા મેળવી શકે છે અને ધર્મી થઈ શકે છે, જેને જે કાર્ય પસંદ ન હોય, જે કાર્યની જે પ્રશંસા કે અનુમોદના ન કરતો હોય, જે કાર્ય જેને રૂચિકર ન હોય આનંદ આપતું ન હોય તે કાર્ય તેને પ્રાપ્ત થતુંજ નથી. દરેક કાર્યમાં પ્રથમ રૂચિ ધવી જોઈએ ત્યાર પછીજ તે કાર્યમાં આગળ વધી શકાય છે. માટે ધર્મની યોગ્યતા મેળવવાના ઇચ્છકે ધાર્મિક જનોની અનુમોદના અવશ્ય કરવી. કાર્યમાં કર્તા તો અથવા કર્તામાં કાર્યનો ઉપચાર કરીને કાર્યને કર્તાનું કંથયિત અલેદપણું હોવાથી ધર્મ કાર્યની અથવા ધાર્મિક મનુષ્યોની અનુમોદના કરવી તે બંને એકજ છે; તેમાં પૃથક્ ભાવ નથી.

ત્યાર પછી ચોવીશમું વાક્ય એ કહેવામાં આવ્યું છે કે—

ન વિધેય પરમર્મોદ્ગ્રહનં—પારકા મર્મોનું ઉદ્ગ્રાટન કરવું નહીં. અર્થાત્ પારકા મર્મ ઉઘાડવા નહીં—પ્રગટ કરવા નહીં. કહી કોઈના મર્મ આપણા સમજવામાં આવ્યા હોય તો તેને હૃદયમાંજ ગોપવી રાખવા—કોઈની પાસે પ્રગટ કરવા નહીં. પોતાના મર્મ કોઈએ આપણને વિશ્વાસથી કહ્યા હોય. અને તે આપણે બીજાને કહી દઈએ તો તેથી વિશ્વાસનો ઘાત થાય છે. વિશ્વાસઘાત મહા પાપ છે. તેથી એક કરતાં વધારે પાપરથાનકો બંધાય છે. પારકા મર્મ ઉઘાડવાથી તેને વખતપર આર્થિક હાનિ થાય છે, શારીરિક કષ્ટ પ્રાપ્ત થાય છે અથવા વખતપર આવેશમાં આવી જઈ તે પ્રાણને પણ તણ દે છે. આવા અનેક દુષ્ટાંતો શાસ્ત્રમાં સાંભળીએ છીએ અને દૃષ્ટિએ પણ જોઈએ છીએ. ઉત્તમ પુરૂષો તો કાયમ સમુદ્રની જેવા ગંભીરજ હોય છે. તેના સાંભળવામાં, જાણવામાં, અનુભવવામાં અનેક પ્રકારની વાતો—હકીકતો આવે તો તે હૃદયમાંજ ઉતારે છે. પરની પાસે પ્રગટ કરતા નથી. કોઈના લાલની—કોઈના ગુણની—કોઈના સત્કૃત્યની વાત જાણવામાં કે અનુભવવામાં આવી હોય તો તે ઉદ્વસિત હૃદયથી બીજાને કહે છે. તેમાં તેને હર્ષ થાય છે અને અન્યને પણ પ્રશંસાદિ લાલ થાય છે. માટે ધર્મની યોગ્યતા મેળવવાના ઇચ્છકે પારકા મર્મ કદિ પણ ઉઘાડવા નહીં. એમાં લાલ બીલકુલ નથી અને હાનિ અનેક પ્રકારની છે.

ધર્મની યોગ્યતા મેળવવાને અંગે પચ્ચીશમું અથવા છેલ્લું વાક્ય એ કહેવામાં આવ્યું છે કે—

જવિતવ્યં સુવેપાચારૈઃ—સારા વેષ અને આચારવાળા થવું. આ વાક્ય છેલ્લું છે પણ ઘણું ગંભીર છે. આમાં ઉપરના તમામ વાક્યોના ટુંકામાં સમાવેશ

સર્વજ્ઞ ધર્મની યોગ્યતા.

૩૬૮

કરી દીધો છે. સારા વેષવાળાને સારા આચારવાળા થવું એટલે બાકી કંઈ રહેતું જ નથી. સારા વેષવાળા થવું એટલે મલિનવેષ-અઘટતો વેષ-આછકડો વેષ-વચને કે સ્થિતિને અથવા દેશને કે કાળને અછાજતો વેષ ન પહેરવો. મલિનવેષ લોકોમાં કં-લુપ્ત કહેવાય છે અને શરીરને પણ નુકશાન કરે છે, વસ્ત્રાદિકની કિંમતમાં-અર્થમાં પણ એકંદર ફાયદો થતો નથી. આપણને ઠીક ન લાગે-લોકો ઠીક ન કહે તેવો વેષ અઘટતો વેષ કહેવાય છે. વગર જરૂરીયાતવાળા પ્રસંગે ભારે કિંમતના અથવા બારીક વસ્ત્રો અને આભુષણો પહેરવાં, પહેરીને ફરવું તે આછકડો વેષ કહેવાય છે. વય વૃદ્ધ હોય અને બાળક કે યુવાન જેવા વસ્ત્રો પહેરે તે વચને અછાજતો વેષ છે. સ્થિતિ ગરિબ હોય છતાં કોઈની પાસેથી માગી લાવીને કે દેવાદાર થઈને ભારે કિંમતનાં વસ્ત્રો પહેરવાં તે સ્થિતિને અછાજતો વેષ છે. દેશ ગરમ હોય ને ઠંડા દેશને માફક આપે તેવાં વસ્ત્રો પહેરવાં અથવા દેશ ઠંડો હોય ને ગરમ દેશને અનુકુળ વસ્ત્રો પહેરવા તે દેશને અછાજતો વેષ છે. તેમાં વસ્ત્રના અન્ય પ્રકારોનો પણ સમાવેશ થાય છે. કાળ સિંચાણનો હોય ને ગ્રીષ્મઋતુને યોગ્ય બારિક વસ્ત્રો પહેરવા ને કાળ ઉનાળાનો હોય ને શીતઋતુને યોગ્ય ગરમ વસ્ત્રો પહેરવાં તે કાળને અછાજતો વેષ છે. ઇલાદિ અનેક પ્રકારે અઘટિત વેષ પરિહરવા સંબંધી છે. એટલામાટેજ પંડિત વીરવિજયજી બારવતની પૂજામાં લાવ્યા છે કે—“અતિ ઉદ્ભટ વેષ ન પહેરીએરે લોકા, નવી ધરીએ મલિનતા વેશાને.” આટલી હકીકત તો સુવેષવાળા થવાને અંગે કહેવાણી. આનો વિસ્તાર કરવા જતાં વિષય બહુ વધી જાય તેથી કહેલો નથી. હવે સુઆચારવાળા થવું એમ જે કહ્યું છે તેને માટે વિશેષ ધ્યાન કરવા કરતાં ઉપર જે જે વાક્યો કહી ગયા છીએ તેનું જ વાંચવામાં યુનરાવર્તન કરી જવું બસ જણાય છે. કારણકે તેમાં શાસ્ત્રકાર તમામ પ્રકારના સદાચારો બતાવી ગયેલ છે. કર્તાએ આ ઉપસંહાર રૂપ પ્રાંતવાક્યમાં તેનોજ સમાવેશ કરેલો છે. માટે ધર્મની યોગ્યતા મેળવવાના ઇચ્છકે નિરંતર સારા આચારવાળા થવું. લોક વિરુદ્ધ—લોક નિર્દિત આચારવાળા કદિપણ ન થવું. લોકો નિર્મળ આદર્શ તત્વ છે. લોકની અંદર વિચક્ષણ પુરુષોને પણ સમાવેશ છે. તેથી તેવા પુરુષોની દૃષ્ટિમાં આપણે જેવા હોઈએ તેવાજ દેખાઈએ છીએ માટે નિરંતર સદાચારી રહીને લોકની પણ પ્રીતિ મેળવવી, ધર્મની યોગ્યતા મેળવવામાં તે પણ એક પ્રબળ સાધન છે.

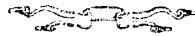
આ વિષય અહીં પૂર્ણ કરવામાં આવે છે. શુદ્ધહારાણએ પ્રસન્ન થઈને ધર્મ ઉપાર્જન કરવાના જે જે ઉપાયો બતાવ્યા છે તે કરવાની—આદરવાની ધર્મના ઉત્સુક દરેકે મનુષ્યોનો ફરજ છે. માટે આ લેખનું વારંવાર મનન કરીને તે તે વાક્યોનું

૩૭૦

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

રહસ્ય પોતાના અંતરમાં ઉતારવું અને પોતાની કૃતિસાથે ઘટાવવું. એમાંના પ્રત્યેક વાક્યો જો પોતાની કૃતિમાં ઘટે તો માનવું કે આપણામાં ધર્મની યોગ્યતા પ્રાપ્ત થઈ છે, તેથી હવે સ્વરૂપ સમયમાં આપણને ધર્મની પણ પ્રાપ્તિ થશે. તે સિવાય પોતાની મેળે નિર્ધન માણસ જેમ શ્રીમંત થઈ ગેસે તેમ ધર્મી થઈ ગેસવું યોગ્ય નથી. ધર્મી તરીકે યોગ્યભાસા અગાઉ આ ગયો વિચાર કરવો ઘટે છે. જેઓ આવા સદ્વિચાર કરશે તે અલ્પકાળમાં આત્મકલ્યાણને પ્રાપ્ત કરશે.

ઈત્યલં.

જ્ઞાનસાર સૂત્ર વિવરણ.

ત્રિપાઠક. (૯).

(લેખક—સન્મિત્ર હર્ષૂરવિજયજી.)

પૂર્વે સંયમ અટકમાં કહેવામાં આવ્યું તેમ શાસ્ત્રવિધિથી સંયમસુદ્રા-દ્વી-જ્ઞાની સાર્થકતા ઉત્તમ પ્રકારની રહેણીકહેણીવડે છે; તે વિના વેષગ્રહણ કેવળ કષ્ટરૂપ છે. જેને શાસ્ત્રકાર વેષવિટંબના કહીને જોલાવે છે. તાત્પર્ય કે સંયમ-સુદ્રા ગ્રહણ કરી પ્રમાદપદલ તથા સાવધાનપણે ઉત્તમ પ્રકારની રહેણીકહેણી આદરી તેને સફળ કરવા પ્રયત્ન કરવો ઘટે છે. અત્યવ પણ શાસ્ત્રકાર એમજ કહે છે કે “ જે કેવળ પરાપદેશે પાંડિય ” જતાવે છે, અને પોતાનામાં કશા આચાર વિચારનું ઠેકાણું હોતું નથી એવા માણસોને માણસોજ ગણવા યોગ્ય નથી, પરંતુ જે પોતાના આત્માને સારી રીતે સમજાવી મર્યાદાશીલ જનાવે છે એટલે ઉત્તમ પ્રકારની રહેણી કરણી પાળે છે તેજ અસં રાણસ ગણવા લાયક છે. યતઃ “ કા હિ પુંગણના તેષાં, યેઽન્યશિક્ષાવિચક્ષણાઃ । યે સ્વં શિક્ષયિતું દક્ષ-સ્તેષાં પુંગણના નૃણામ્ ॥ ” જેમ જળવડે નદી શોભે છે, જ્યોતિષ્વચકર્થી આકાશ શોભે છે, આયથી રાજા શોભે છે અને વિનયથી વિદ્યા શોભે છે તેમ ઉત્તમ રહેણીથી સંયમ શોભે છે. તે કરણી બાદ્ય અને અભયંતરરૂપ જો પ્રકારની હોય છે. તે જાનનેમાં યથાયોગ્ય પ્રમાદ રહિત પ્રવૃત્તિ કરી અટકને નિવૃત્તિ મેળવનારજ સંયમને ચરિતાર્થ (સાર્થક) કરે છે. એટલે કે તેથી અનુક્રમે સમસ્ત કલેશોનો અંત કરી મોક્ષપદને પામે છે. તે મોક્ષને પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છનાર મુચ્ચુએ કેવું અવર્તન રાખવું જોઈએ અથવા કેવા અવર્તનવર્તી આત્મા મોક્ષ મેળવી શકે ? તે હવે શાસ્ત્રકાર પોતેજ આ અટકની શરૂઆતમાં જણાવે છે---

જ્ઞાનસાર સૂત્ર વિવરણ.

૩૭૧

જ્ઞાની ક્રિયાપર: શાન્તો, જાવિતાત્મા જિતેન્દ્રિય: ॥

સ્વયં તીર્ણો જવાંજોધે: , પરં તારયિતું ક્રમ: ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—‘ સમયગૂ જ્ઞાન અને ક્રિયાને સેવનાર શાન્ત અને ભાવિત આત્મા જિતેન્દ્રિય થઈ આ ભયંકર ભવોદ્ધિથી પોતે તર્યા છતાં અન્યને પણ તારવા સમર્થ થાય છે. ઉપર જતાવેલા સદ્ગુણો વિનાનો બાહ્યાડંબરી સ્વપરને તારવા શક્તિમાન નથી. ’ ૧

વિવરણ—જેનાથી રાગદ્વેષાદિક દોષો ક્ષીણ થાય, અને ઉત્તમ પ્રકારના ક્ષમા, મૃદુતાદિ ગુણ સમુદાય જાગૃત થાય એવું તત્ત્વજ્ઞાન જેણે પ્રાપ્ત કર્યું હોય, અથવા એવું તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનીજ જે દિનપ્રતિદિન અધિક કાળજી રાખતો હોય તે જ્ઞાની; તેવું તત્ત્વજ્ઞાન વિનયબહુમાનપૂર્વક અહીં જેમ આત્માની નિર્મળતા થાય, ઉપાધિ દોષ ઓછો થાય અથવા સમુગ્ધો દૂર થાય તેવોજ પ્રતિદિન પ્રયત્ન કરતો હોય, તેમાં પ્રમાદ સેવતો ન હોય, સ્વદૃષ્ટાંતથી અન્ય મુમુક્ષુ વર્ગને પણ ક્રિયા રૂચિ બતાવતો હોય એવો ક્રિયાપાત્ર; જેમ પોતાનામાં રિશ્વરતા ગુણની વૃદ્ધિ થાય તેમ ચપળતાદિક દોષ દૂર કરવા પૂર્વક પવિત્ર સંયમ કરણીનું સેવન કરી, વૈરાગ્ય વૃદ્ધિથી સમસ્ત કષ્ટને દૂર કરી, સ્વાભાવિક શાન્તિનો સાક્ષાત્ અનુભવ કરે તે શાન્ત-ઉપશાંત-પ્રશાન્ત; મંત્રો, મુદિતા, કરુણા અને મધ્યસ્થતા રૂપ ભાવના ચતુષ્ઠય અથવા અનિત્યવાદિક દ્વાદશભાવના તેમજ પાંચ મહાવ્રત સંબંધી આચારોપદિષ્ટ પચીસ ભાવનાવડે જેતું અંતઃકરણ સદાય ભાવિત હોય, જે જંગતનું સ્વરૂપ યથાર્થ બાણી લેવાથી તેમાં કદાપિ નદિ લેવાતાં સદાય ઉદાસિન દશામાં વર્તી રહેલા હોય તે ભાવિત-આત્મા; તેમજ દુર્જય મન અને ઈન્દ્રિયોને શાસ્ત્રોક્ત સુકિતથી જેણે કબજે કરી લીધેલ હોય અથવા તેમનું દમન કરવામાંજ જે સદાય દત્તચિત્ત હોય એવા જિતેન્દ્રિય; જે મહાત્મા મુમુક્ષુ હોય તે સ્વયં આ ભવસમુદ્રનો પાર પામી અન્ય આત્માથી મુમુક્ષુ જોનેને પણ તારવા સમર્થ થઈ શકે છે. ઉપર જણાવેલા સદ્ગુણનું સેવન કર્યા વગર તો પોતેજ આ ભયંકર ભવસમુદ્રનો પાર પામી શકતા નથી તો પરને તારી દેવાની તો વાતજ શી? તેથી મોક્ષ સુખના તીવ્ર અભિલાષી મુમુક્ષુ જને ઉપર જણાવેલા સમસ્ત સદ્ગુણ ધારવા અહોનિશ ઉજમાળ રહેવું જોઈએ. તેમાં લગારે શિથિલાઘ્ન થવું ન જોઈએ. કેવળ હુબા (ગુપ્ત) જ્ઞાન ભાવથી કલ્યાણ સધાતું નથી. તેથી તો ગુણોને બદલે ઉલટો દોષજ થવા સંભવ છે. યતઃ હૌત મૂઢમતિ પુરુષકું, શ્રુતજી મદ્ જય રોપ; જ્યું રોગીકું સ્ત્રીરઘ્ન, સન્નિપાતકો પોપ. તેથી જે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવામાં આવે તે આત્માનું શોધન કરી સ્વથેય સાધવામાં સહાયકારી થાય તેવું તત્ત્વ રૂપ હોવું જોઈએ. નહિ કે પોપટીયું જ્ઞાન કે જે કેવળ પોતાની પડિતતા બ-

૩૭૨

ગૈર નમો ભગવાન.

તાવવા માટેજ ઉપયોગી થાય. વળી જ્ઞાન એવી રીતનું પ્રાપ્ત કરવું જેમએ કે જેથી જીવ પોતાનું અનાદિ સ્વચ્છંદ વર્તન તજીને શાસ્ત્રીની પ્રજ્ઞા આલવા સમર્થ થાય. કેમકે સદ્વર્તનથીજ જ્ઞાનનો સાર્થકતા છે. અને જ્ઞાન (સમજ) સહિત કરણીથીજ ઈષ્ટસિદ્ધિ થઈ શકે છે. માટે જ્ઞાનીને ઈડી કરણી કરવાની જરૂર છે. અને કરણી કરનારે તેની સમજ લેવાની પણ સાથેજ જરૂર છે. કારણકે જ્ઞાન વગરની કરણી આંધળી કહેવાય છે અને કરણી વગરનું જ્ઞાન માત્ર પાંગળું ગણાય છે. તેટલા માટે જ્ઞાન અને ક્રિયા સમ્યગ્ રીતે સેવવાની સાથે જરૂર સિદ્ધ થાય છે. ક્રિયા પણ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે બાહ્ય અને અંતર એમ બે પ્રકારની છે. પ્રતિલેખન પ્રમુખ બાહ્ય કરણી છે. ને કપાયજ્યવડે અંતર સ્થિરતા શાન્તિ પ્રગટાવના પ્રયત્ન સેવેલા તે અંતર કરણી છે. તેથી પ્રતિલેખન પ્રમાર્જન પ્રમુખ બે બે બાહ્ય કરણી કરવાનું પ્રાપ્ત થાય તે તે સર્વ અંતરલક્ષ્યપૂર્વકજ કરવી એમએ. એમ કરવાથીજ સંયમ ગુણની વૃદ્ધિ અને સાર્થકતા થાય છે. મતલબ કે સંયમની રક્ષા તેમજ પુષ્ટિ માટે બે બે આહાર, નિહાર, વિહાર પ્રમુખ કરણી કરવી પડે તે બધી કરણી કરતાં છતાં સ્થિરતા-શાન્તિ હણાય નહિ પણ વૃદ્ધિ પામે એવા સચેટ ઉપયોગ રાખવો એમએ; અને તેથીજ શાસ્ત્રિકત દોષ, જેવા કે લાચ, દ્રેષ અને જેદ વગેરેને અલપ, અદ્રેષ અને અજેદપણેજ સઘળી સંયમ કરણી સાધવાની જરૂર છે. મતલબ કે પરિણામની વચળાતા નિવારીને બે સંયમ કરણી કરવામાં આવે તેમાં અરુચિ ન થાય, તેમજ તે કરણી કરતાં જેદ (શાક)નો પણ અનુભવ ન થાય. તેવી સંભાળ રાખીનેજ તે તે કરણી કરતાં સર્વથા હિત સંભાળે છે. તેવી નિર્દોષ પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ રૂપે પરિણમે છે અને આત્મામાં અપૂર્વ શાંતિને પ્રગટાવે છે. નિર્દોષ સંયમ કરણીવડે જેને સ્વાત્મામાં શાંતિ પ્રગટી છે તે શાંત આત્મા, જે મૈત્રી પ્રમુખ શુભ લાવનારોનો સ્વતંત્ર વારસા કરી પોતાના આત્માને ભાવિત કરે છે અથવા ગ્રહણ કરેલા પાંચ મહાવ્રતોને અતિચારકિક રૂપણ રહિત ઉદ્ધસિત ભાવથી પાળે છે, તે વેરાગતી વૃદ્ધિ કરી સદ્ગત શાંતિ પામી શકે છે. માટે સુમુશુ જનો અવશ્ય સદ્ભાવનાઓના આશ્રય કરે છે. સદ્ભાવના વડે સદા વાસિત હોય તે ભાવિત આત્મા સમજવો. મન અને ઈન્દ્રિયોને મોકળાં મુકવાથી તે શાંતિનો ભંગ કરે છે એટલુંજ નહિ પણ બહુ પેરે દુઃખ આપે છે, એટલે અનેક પ્રકારની આધિ વ્યાધિ ઉપજતી જીવની અવ પ્રગટ પિટંબના કરે છે અને જન્માન્તરમાં પણ અયોગતિમાં કિતારી દે છે. એમ સમજી શાળા સુમુશુ જનો ઉદ્ધત તુરંગ જેવા મન અને ઈન્દ્રિયોને શાસ્ત્રયુક્તિથી બહુ પેરે દૂરે છે. તેમને લગાડે મેકળાં મુકતાં નથી. એટલે કે મનને જ્ઞાન ધ્યાન સંગ્રામી શુભ વિચારણામાં પરોવી રાખે છે અને પોતી અશ્વભ વિચારણાથી નિવારે છે તેમજ રસના પ્રમુખ પાંચે

ઈન્દ્રિયોને અશુભ વિષયોમાંથી નિવારી શુભ વિષયોમાં જોડી દે છે. તે એવી બુદ્ધિથી કે, રાગદ્વેષાદિક વિભાવ પરિણતિ મંદ થાય અને આત્માની સદુજ નિષ્ક્રિયાય વૃત્તિ પ્રગટ થાય. સતત અભ્યાસથી મન અને ઈન્દ્રિયો ઉપર કાળુ રાખી તેમને સ્વવશ કરી લે તે જિતેન્દ્રિય સમત્ત્વા. ઉપર જણાવેલા વિશેષણો યુક્ત મુમુક્ષુ જનોએ જોડના બરા અધિકારી છે, અથવા મોક્ષના અર્થો મુમુક્ષુ જનોએ પૂર્વોક્ત વિશેષણોને સંપૂર્ણ લક્ષમાં લઈ સ્વધર્મ પરાયણ રહેવું જોઈએ. તે વિના મોક્ષ સુખ દુર્લભ છે.

સંક્ષેપમાં પ્રથમ તો સાધુજનોને ઉચિત છે કે, તેમણે સદ્ગુરુ સમીપે વિનય બહુમાનપૂર્વક અધ્યાત્મ લક્ષ જાગે એટલે સ્વસ્વરૂપના યોધ સાથે સ્વસ્વરૂપ સામીજ દૃષ્ટિ બની રહે તેવું તત્ત્વજ્ઞાન અભ્યાસ વડે સંપાદન કરી લેવું.

ળીભું—તેવું તત્ત્વજ્ઞાન મેળવી સ્વરૂપ સાક્ષાત્કાર કરવા એટલે કષાયાદિક પ્રમાદ દૂર કરી આત્મા નિર્મળ થાય તેવા અનુકુળ સાધન સેવવારૂપ સંયમક્રિયામાં સદાય સાવધાન રહેવું. તેમાં લગારે શિથિલતા કરવી નહીં. શક્તિ વગર અશક્ય અનુશ્ચાન કરવા પ્રવૃત્તિ કરવી નહીં તેમજ મિથ્યાડંબર પણ કરવો નહીં. સ્વશક્તિ અનુસાર તેમજ સ્વ અધિકાર અનુસાર ધર્મકરણી સ્વ કર્તવ્ય સમજીને કરવા ખપ કર્યો કરવો. કરવામાં આવતી કે પ્રથમ કરેલી કાણીનો મદ કરવો નહિ, તેમજ જાણ જીવો જે શુભ ક્રિયા અભ્યાસરૂપ કરતા હોય તેમને કુયુક્તિથી અટકાવવા નહિ. અને પોતે જાતે કંઈ કપટક્રિયા કરી ભોળા લોકોને ઠગવા નહિ. તેમજ તેવી વચ્ચે કરણીથી કંઈ પણ મનમાં રાચવું નહિ. યતઃ—“માયમ્ અનુસારીક્રિયા, હેદે સો મતિહીનઃ કપટક્રિયાવદ્ જગ ઉગે, સો જી ભવજલ્મીન.”

ત્રીભું—નિષ્કપટપણે જે કંઈ ઉત્સર્ગ કે અપવાદરૂપ (વિધિ—નિષેધરૂપ) સંયમ કરણી કરવી પ્રાપ્ત થાય તે પૂર્વે જણાવ્યું તેમ અપજ્ઞતા, અરૂચિ અને જોદ પ્રમુખ દોષો ટાળી જેમ સ્થિરતા (ચિત્તાની સ્થિતિ સ્થાપકતા) જળવાઈ રહે તેમ કાળજીથી સાધ્ય લક્ષમાં રાખી પ્રસન્નતાથી કરી, ખંડી શાંતિ—સમાધિ સુખનો અનુભવ કરવો.

ચેથું—મુમુક્ષુ જનોએ સદાય ઉદાર-ઉદાર ભાવનાઓનો આશ્રય કરવો. ઉદાર ભાવના યોગે મન વિશુદ્ધ બને છે. અને તેથી રાગ દ્વેષાદિક દોષો દૂર થઈ સમતા-શાંતિ-સમાધિ સુખ પ્રભવે છે. તેથીજ શાસ્ત્રકારોએ સદ્ભાવનાને અપૂર્વ અમૃત યા રસાયણ સદૃશ સુખદાઈ જતાવી છે.

પાંચમું—વિષમ એવા દુર્ગતિના માર્ગમાં ખેંચી જનારા મન અને ઈન્દ્રિયો-

૩૭૬

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

નો સુમુક્ષુ જનોએ અવશ્ય નિરોધ કરવો, એટલે કે ભાવનામય આપ્ત વચનાંકુશવડે તેમને નિયમમાં રાખવા પ્રયત્ન કરવો યુક્ત છે. તે દુર્જન્ય મન અને ઈંદ્રિયોને મોકળા સુક્રવાથી ગંથી બાજી બગાડે છે અને તેમને કાળુમાં રાખવાથી સઘળી બાજી મોંઢે એમ થાય છે. તેથી નિવેદન સાધુએ તેમને સ્વવશ પ્રવર્તાવવા પ્રયત્ન પુરૂષાર્થ દ્વારે છે. કૃત્તિતાર્થ એ છે કે ઉક્ત સાધન યોગે સુમુક્ષુ જનો અવશ્ય આત્મસિદ્ધિ નિપજવી શકે છે. કારણ યોગેજ કાર્ય નીપજે છે, તેથી મોક્ષ સુખના તીવ્ર અભિલાષી સુમુક્ષુઓએ અવશ્ય ઉક્ત સાધન સંપન્ન થવું ઘટે છે. જેમને સ્વસ્થોપશમ યોગે કંઈક જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ હોય તેમણે પોતાની રહેણી સુધારવા અવશ્ય લક્ષ કરવું જોઈએ. તેમજ જે ક્રિયારૂચિ જીવે હોય તેમણે તે તે ક્રિયાને હેતુ વિગેરે સારી રીતે સમજવા ખપ કરવો જોઈએ. જ્ઞાન અને ક્રિયાને સેવનાર સમજનોએ જેમ રાગ દ્રેષ્ય વા કષાયજન્ય ઉપતપ શાંત થાય અને સમતાજન્ય સ્વાભાવિક શીતળતા પ્રગટે એવું લક્ષ વધારવું જોઈએ. અને તેટલા માટે ઉત્તમ ભાવનામૃતનું સદાય પાન કરવું જોઈએ. તેમજ તેની ઉત્તમ ભાવના સંદોહિત રહે તેટલા માટે મન અને ઈંદ્રિયો ઉપર પુરતો કાળુ રાખવો જોઈએ. તેમ કરવામાં થોડી પણ ગફલત કરવાથી જીવને આગળ ઉપર બહુ સોસડું પડે છે. માટે સુમુક્ષુ જનોએ સ્વસંયમ કરણીમાં લગારે પ્રમાદ કરવો નહીં. અપ્રમતપણે આત્મસાધન કરનારા સુમુક્ષુઓ અવશ્ય આત્મક્રિયાણુ પ્રાપ્ત કરે છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ અનેક લઘ્ય જનોને પણ ભવોદધિને નિસ્તાર કરવા પુણ્ય આલંબનરૂપ નિવડે છે. ૧.

પોતે ગમે તેટલું જ્ઞાન મેળવ્યું હોય પણ શલ કરણી વિના તે નિષ્ફળ છે એમ શાસ્ત્રકાર બતાવે છે—

ક્રિયાવિરહિતં હંત, જ્ઞાન માનમનર્થકમ્ ॥

ગતિં વિના પથજ્ઞોઽપિ, નાપ્નોતિ પુરસ્કૃતિમ્ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—“ક્રિયા-આચરણુ વિનાનું કેવળ શુદ્ધજ્ઞાન નિષ્ફળ છે, અને સદાચરણુયુક્ત સર્વ જ્ઞાન સફળ છે. કેમકે માર્ગનો જાણ છતાં પણ ગમન ક્રિયા વિના ધમ્મીત સ્થાને પહોંચી શકતો નથી. અને ગમન ક્રિયા યોગે સુખે-સમાધિથી ઈષ્ટ સ્થાને પહોંચી શકે છે. એમ નિર્ધારીને મોટી મોટી વાતો કરીને નહિ. વિરમતાં સાક્ષાત્ ક્રિયારૂચિ થયું. ૨. ”

વિવરણુ—જાણવાનું ક્ષણ એ છે કે જે હિતકારી હોય તે આદરવું અને નિષ્કામી સેવા ને આશ્રવું તેમ છતાં જે જાણી જોઈને હિત માર્ગ આદરે નહિ અને

જાનસાર સૂત્ર વિવરણ.

૩૭૫

હેણી માત્રથી કશું વળતું નથી. તેથીજ જ્ઞાની પુરવો કહેણી કરતાં પણ રહેણી ઉપર વધારે ભાર મુકે છે. “કથની કવે સહુ કોઈ, રહેણી અતિ પુર્વજ હોઈ” એ પદમાં ચિદાનંદજી મહારાજએ સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે કે ‘કથની હે જગત મજુરી, રહેણી હે વંદી હજુરી;’ મતલબ કે રહેણી-રૂઢી કરણી વગરની કેવળ કથની તો દુનિયાની મજુરી તુલ્ય છે. આટલે કે કેવળ કંઈશોપકારી છે. છતાં ‘કથની સાકર સમ મીઝી, રહેણી અતી લાગે અનિઝી;’ એવી પ્રવૃત્તિ બહુધા દુનિયામાં દેખાય છે. ત્યારે જ્ઞાની વિવેકી જનો તો ‘ચિદાનંદ એમ જોઈ, રહેણીકી સેજ રહે સોઈ’ એ મહા વાક્યનેજ અનુસરવામાં ખરું હિત લેખે છે. કેમકે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે-ગમન ક્રિયા કર્યા વગર માર્ગને બળતો છતો પણ કોઈ ઇષ્ટ સ્થાન પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. અથવા હાથ પગ હલાવ્યા વગર તરવામાં કુશળ છતાં કોઈ પણ તાર તરીને સામે પાર-જઈ શકતો નથી. એવી રીતે અનુકૂળ કરણી કર્યા વગર કોઈપણ કાર્યની સિદ્ધિ થઈ શકતી નથી. એજ વાતને વધારે દૃઢ કરતાં છતાં શાસ્ત્રકાર કહે છે—

સ્વાનુકૂળાં ક્રિયાં કાલે, જ્ઞાનપૂર્ણોઽપ્યપેક્ષતે ॥

પ્રદીપઃ સ્વપ્રકાશોઽપિ, તૈલપૂર્વ્યાદિકં યથા ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ—“જેમ દીવો સ્વપ્રકાશક છતાં તેલ વાટ વિગેરેની અપેક્ષા રાખે છે તેમ સંપૂર્ણ જ્ઞાનીને પણ કાળે કાળે આત્મ અનુકૂળ ક્રિયા કરવી પડે છે. જેમ તેલ વાટ વિગેરે અનુકૂળ સાધન વિના દીવો બળી શકતો નથી; ફક્ત તેલ, વાટ વિગેરે ખડોંચે ત્યાં સુધીજ દીવો બળી પછી ચાલવાઈ જાય છે; તેમ જ્ઞાનીને પણ અનુકૂળ ક્રિયા કર્યા વિના ચાલતું નથી. જેમ જાળને રસ જાળથી ત્યારે રહેતોજ નથી તેમ સત્ય-પારમાર્થિક જ્ઞાન પણ તદનુકૂળ ક્રિયા વિનાનું હોતુંજ નથી. સંપૂર્ણ જ્ઞાની પણ સ્વાનુકૂળ ક્રિયા કરેજ છે, તો સંપૂર્ણ જ્ઞાની યથા ઇચ્છતા એવા અલ્પજ્ઞાનીનું તો કહેવુંજ શું ? ર.”

વિવરણ—જ્ઞાનવડે પૂર્ણ એવા તીર્થંકર, ગણધર, ચૈદ્યપૂર્વી, દશપૂર્વી વિગેરે પણ સ્વસ્વ અધિકાર મુજબ કરણી કરેજ છે, તેમાં પ્રમાદ સેવતા નથી; તો અલ્પજ્ઞાનું તો કહેવુંજ શું ! સંપૂર્ણ જ્ઞાની પણ જ્યારે સ્વઉચિત કરણીની ઉપેક્ષા કર્યા વગર તે ખેદ રહિત કરે છે તો પછી બીજાએ તેની ઉપેક્ષા કેમજ કરાય ? સ્વપર-પ્રકાશક દીપક પણ શું તેલ દીવેટની અપેક્ષા નથી રાખતો ? રાખે છેજ. તેલ દીવેટરૂપ સાનુકૂળ ક્રિયાની ખામીથી અથવા ગેરહાજરીથી જેમ દિવો નિર્વાણ પામી જાય છે, તેમ જ્ઞાનવાન પણ સ્વઉચિત કરણીમાં ગફલત કરવાથી અથવા તો તેની તદન ઉપેક્ષા કરવાથી અધિકાર જ્રાદ થઈ જાય છે. એમ સમજીને જ્ઞાનવંત જીવે

૩૬૬

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

આત્મકલ્યાણાર્થે સ્વઉચિત કરણી કરવા સહાય સાધના રહેવું ઘટે છે. તેથી ઉલટું વર્તન ચલાવનારને શાસ્ત્રકાર કટકા મારે છે કે—

વાલ્ક્યાણં પુરસ્કૃત્ય, યે ક્રિયાં વ્યવહારતઃ ॥

વદને કવચકોપ-વિના તે તૃપ્તિકાંક્ષિણઃ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—“ દ્રિયા કરવી તે તો બાહ્યભાવ છે, જેમ કહીને જેઓ સત્ય વ્યવહારનો નિષેધ કરે છે, તેઓ મુખમાં કોળીયો નાખ્યા વિનાજ તૃપ્તિને ધ્વજવા જેવું કરે છે. જેમ જમ્યા વિના કુધા શાન્ત થતી નથી; તેમ સત્ય વ્યવહાર સેવન વિના શુદ્ધ નિશ્ચય માર્ગ પણ મળી શકતો નથી. પણ શુદ્ધ માર્ગ મેળવવા માટે તો સત્ય વ્યવહારનું વિશેષ સેવન કરવું ઘટે છે. ” ૪

વિવરણ—જે મંદ પરિણામી થઈ શિથિલાચારી બની એમ કહે છે કે, બાહ્ય કરણી કરવા માત્રથી શું વળવાનું છે ? બાહ્ય કરણી તો કેવળ બાહ્ય લાવજ છે. તેથી બાહ્ય કરણીનો ત્યાગ કરી અભ્યંતર શુદ્ધિનોજ ખપ કરવો ઉચિત છે. આવી રીતે સ્વેચ્છા મુજબ બકવાદ કરનાર પોતાના મુખમાં કોળીયો નાખ્યા વગરજ ભૂખ ટાળવાની ધ્વજા રાખવા જેવું કરે છે. જેમ ભૂખ્યો માણસ ભૂખને ટાળતા માટે જરૂર જેટલા કવજ ભરી ખાય છે ત્યારેજ તેને તૃપ્તિ થાય છે, તે વિના જમે તેટલી રસવતીના નામ માત્રથી તેને કંઈ પણ શાન્તિ થઈ શકતી નથી, તેમ વિવિધ પાપતાપથી દુષ્ણિત થયેલા જીવોએ સ્વપાપતાપની શાંતિને માટે પરમ શાંત પરમાત્મપ્રભુપ્રણીત ધર્મકરણી સ્વસ્વ અધિકાર અનુસાર ખેદ રહિત રૂચિ પૂર્વક સ્થિરતા રાખીને અવશ્ય સેવવી જોઈએ. તેવી કરણી કર્યા વગર તેનો પાપ-તાપ ઉપશાંત થઈ શકતો નથી. વળી જમે તે ધર્મકરણી કરતાં અંતર લક્ષ રાખવાનો પણ પ્રયત્ન કરવો જરૂરનો છે. યતઃ “ નિશ્ચય દૃષ્ટિહૃદય ધરીજી, પાત્રે જે વ્યવહાર; પુણ્યવંતે તે પામશેજી, જીવસમુદ્ધનો પાર. મન મોહનૃ ” મતલબ કે જે પુણ્યવંતે પ્રાણી પરમાત્મ પ્રભુની પવિત્ર આરાધના અનુસારે પોતાના અંતર આત્માની શુદ્ધિ કરવાને માટે સ્વસ્વ અધિકાર અનુસાર ધર્મકરણી પ્રમાદ રહિત કરે છે તે સંસાર સમુદ્રનો પાર પારી શકે છે. આત્માર્થીજનોએ જે કંઈ કરણી કરવાની છે તે આત્મ-શુદ્ધિને માટેજ, તેના પવિત્ર લક્ષ્યથીજ, એટલે કે તે પોતાનાજ હિતને માટે કરવામાં આવે છે. તેથી તેમાં કર્તૃત્વ અભિમાન (અહંકાર-મમકાર) કરવાથી હાનિ સંભાવે છે અને તેજ ધર્મકરણી નિર્મદપણે નમ્રભાવે કરતાં અધિકાધિક હિત સધાઈ શકે છે. જો કે ધર્મકરણી કરતાં સ્વેચ્છકર્મ કરવામાં કશો સાર નથીજ, તો પણ કલ્પિત

જ્ઞાનસાર સૂત્ર વિવરણ.

૩૭૭

અકસીર અમોઘ ઉપાય એ છે કે, પૂર્વ મહાપુરુષોના પવિત્ર આસ્ત્રિતનું નિરીક્ષણ કરી તેમનાથી આપણામાં કેટલી બધી ન્યૂનતા રહેલી છે, તેનો ઉઠા વિચાર કરવો. એમ કરવાથી તે મદજ્જવર ગણી જશે. આ વાતની ઉપેક્ષા કરી ક્રિયામદ કરનારા ઠણુ કરણી કરતાં છતાં પણ દુઃખી થાય છે; તેથી પ્રથમતો ક્રિયામાં મંદ આદર કરવો નહીં એટલે શિયિળતા સેવવી નહીં, જે જે ધર્મકરણી કરવામાં આવે તે સમજ પૂર્વક અંતર લક્ષ સહિત કરવા ખપ કરવો. જેઓ કર્મયોગે તેમ કરી શકતા ન હોય તેમની હાંસી ન કરવી, તેમજ તેમનો તિરસ્કાર ન કરવો, પણ તેમને શાંતિથી તેમનું કર્તવ્ય સમજાવવા પ્રયત્ન કરવો. વળી પોતે જે કંઈ ધર્મકરણી કરે તેનો ઉત્કર્ષ કયારે પણ ન કરવો. કેમકે તેથી લાલ કશો નથી, અને નુકશાન ઘણુંજ સંભવે છે. તેથીજ શાસ્ત્રકારે એમ જણાવ્યું છે કે, સદુ કોઈ આત્માથી જોનારે પોતાના આત્માની ઉન્નતિ થાય તેવીજ અનુકૂળ ક્રિયા સાધવાનપણે અંતર લક્ષ (ઉપયોગ) સહિત કરવા સદાય ખપ કરવો.

એવી સત્ક્રિયાના લક્ષણ સહિત તેનું ફળ હવે શાસ્ત્રકાર સ્પષ્ટ કરે છે—

गुणवद् बहुमानादे-नित्यस्मृत्या च सत्क्रिया ॥

जातं नं पातयेद्जाद-मजातं जनयेदपि ॥ ५ ॥

ભાવાર્થ—“ ગુણવંતનું બહુમાન બની શકે તેટલું કરવા પૂર્વક તેનું સત્ય સ્મરણ કરવા પ્રમુખ સત્ક્રિયાથી ઉત્પન્ન થયેલા ભાવને ટકાવી રાખવા સાથે નવા ભાવને પણ પેદા કરવાનું બની આવે છે. માટે ગુણના અર્થીએ હંમેશાં સત્ક્રિયાનું આલંબન લીધાજ કરવું પ. ”

વિવરણ—જે ભવ્ય જોના સ્વસત્તાગત રહેલા જ્ઞાનાદિક ગુણો પ્રગટ-પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે અથવા જેમને તે તે સદ્ગુણો પ્રાપ્ત થઈ ચૂકેલા છે તેવા સદ્ગુણી જોનાનું બહુમાન કરવું, તેમની સ્તુતિ કરવી, તેમજ યથોચિત સેવા ભક્તિ કરવી, તે સર્વ તેમની સત્કરણીનોજ વિનય ગણાય છે. તેથી સદ્ભાવાનાવંત તેનું અનુમોદન ફળ પામે છે, એટલે સદ્ગુણીના સદ્ગુણોની સદ્ભૂત સ્તુતિ પ્રમુખથી તેમના કાર્યને અનુમોદન-પુષ્ટિ આપે છે, અને પોતાનામાં તેવા સદ્ગુણોના અવધ્ય (અમોઘ) બીજ વાવે છે, તેથી તે ભવિષ્યમાં સાક્ષાત્ સદ્ગુણ રૂપે આત્મામાં પ્રગટી નીકળે છે. ઉક્ત રીતે સદ્ગુણીની સદાય સ્તુતિ-પ્રશંસા કરવા પ્રમુખ સત્કરણીનું નિલ નિયમસર સેવન કરવાથી આત્મામાં પ્રગટેલો સદ્ભાવ નષ્ટ થઈ જતો નથી અને નહિ પ્રગટ થયેલો એવો અપૂર્વ સદ્ભાવ સ્ફુરણાવમાન થાય છે. માટે સત્કરણી સેવન કરવાનું નિલ વ્યસન રાખવું ઘટે છે.

નિરંતર અભ્યાસ પૂર્વક સત્કરણીનું સેવન કરનાર અવશ્ય ગુણની પ્રાપ્તિ અને

૩૭૬

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

ક્રાયાપશમિકે જાવે, યા ક્રિયા ક્રિયતે તયા ॥

પતિતસ્યાપિ તજ્ઞાય-પ્રવૃત્તિર્જાયતે પુનઃ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ—“ પ્રથમ અભ્યાસ રૂપે જે સત્ક્રિયા કરવામાં આવે છે તેથી એવો સંસ્કાર બની જાય છે કે તે ક્રિયા અતે શુદ્ધ અને અસંગપણે થયા કરે છે. તેમજ કવચિત્ દેવવશાત્ પતિત થયેલાને પણ પૂર્વલા ભાવની પ્રાપ્તિ થઈ આવે છે, પરંતુ જેઓ પ્રમાદને પરાયિન પડ્યા સતા સત્ક્રિયાનું સેવનજ કરતા નથી તેવા મંદભાગીને તો શુભમાં આગળ વધવાનું સાધનજ મળી શકતું નથી. ૬ ”

ત્રિવરણુ—જે ધર્મકરણી પ્રથમ અભ્યાસ રૂપે કરવામાં આવે છે તે શરૂઆતમાં સંપૂર્ણ દોષરહિત હોતી નથી પરંતુ જેમ જેમ તેનો અભ્યાસ દ્રઢ થતો જાય છે તેમ તેમ તે કરણી શુદ્ધ શુદ્ધતર થતી જાય છે. તેથી કોઈ પણ ધર્મકરણી કરતાં શરૂઆતમાં અનિચારાદિક દ્વંષણ લાગતાં દેખી તે કરણીને સમૂળગો ત્યાગ કરવો નહિ. પરંતુ તેમાં લાગતાં દ્વંષણો ટાળવા અથ કરતાં રહેવું. એમ ચીવટ રાખી પ્રવર્તતાં લાગતાં દ્વંષણો દૂર થતાં જશે અને અધિક પ્રયત્નથી ક્રિયા નિર્દોષ પણ બની જશે. પરંતુ ક્રિયામાં અશુદ્ધતા થતી જાણી જે ક્રિયામાત્રનો ત્યાગ કરી એસે છે અને બીજાને પણ ક્રિયા કરતાં નિવારે છે તે બાપડા આગમચક્ષુ વગરના હોવાથી લાભને બદલે સ્વપરને નુકશાન કરે છે. એટલે કે તેનું સ્વચ્છંદ વર્તન શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ હોવાથી સ્વપરને અપાયકારી થાય છે. પરંતુ જે શાસ્ત્રઆજ્ઞાને લક્ષમાં રાખી યથાશક્તિ તેનો અભ્યાસ કરવા અથ કરે છે તે ભવ્ય જોતો અનુક્રમે આત્મકલ્પિત સાધી અત્યંતે પણ આલંબન રૂપ થાય છે. અનુક્ર ધર્મકરણી શા માટે કરવી જરૂરની છે ? તેનું અનંતર અને પરંપર કૃપા સમજી લક્ષમાં રાખી સ્વશક્તિ અનુસાર અને સ્વઅધિકાર અનુસાર જે ધર્મકરણી કરવામાં આવે છે, તે કરણીવડે પૂર્વે કર્મયોગે પતિત થયેલા જીવના પણ પરિણામ પાછા ઠેકાણે આવી જાય છે, એટલુંજ નહિ પણ તેના દ્રઢ અભ્યાસથી પરિણામની અધિકાધિક વિશુદ્ધિ થતી જાય છે. માટે પ્રમાદ પરિહારીને ધર્મ અનુદાનમાં સ્વસ્વ અધિકાર અનુસાર સદાય સાવધાન રહેવાની અતિ આવશ્યકતા સિદ્ધ થાય છે.

તે બાળત શાસ્ત્રકાર હવે સૂચવે છે—

ગુણવૃદ્ધૈ તતઃ કુર્યાત્, ક્રિયામસ્વલનાય વા ॥

एकं तु संयमस्थानं, जिनानामवतिष्ठते ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ—“ તેથી સદૃશ્યોની વૃદ્ધિ માટે તેમજ પ્રાપ્ત થયેલા સદૃશ્યોથી

વીતરાગ દશા પ્રાપ્ત થતાં સુધી સેવવા યોગ્ય છે. સમસ્ત મોહનો ક્ષય થવા પામે ત્યાં સુધી એવા શુભ અભ્યાસમાં પ્રમાદ કરવો અયુક્ત છે. પ્રમાદસેવનથી તો ઉલટો અનર્થ પેદા થાય છે. માટે પરમાત્મદશા પ્રાપ્ત થતાં સુધી અપ્રમત્ત લાવજ આદરવા યોગ્ય છે. વીતરાગદશા પ્રાપ્ત થવા પછી પતીત થવાનો લગારે ભય નથી. વીતરાગ દશા તો કાયમ એક સરખીજ હોય છે. વીતરાગ દશામાં કોઈ પણ ક્રિયા કરવા સંબંધી વિદ્વદ્વજ હોતો નથી. ૭ ”

વિવરણ—સહુ કોઈને ઉત્તરોત્તર હિતની વૃદ્ધિ થાય અને અહિતનો સમુજનો નાશ થાય તે ઈષ્ટ છે. તે જ્યારે હિતમાર્ગમાં આશ્રય પૂર્વક મંડ્યા રહી અહિત માર્ગથી પાછા એસરવામાં આવે ત્યારેજ બની શકે છે. જેમ લાભનો અર્થી વ્યાપારી જે વ્યાપારમાં અધિક લાભ દેખાય તેમાં આશ્રય પૂર્વક મંડ્યો રહે છે અને અલાભ દેખાય તેમાંથી એકદમ પાછો એસરે છે, તેમ સુમુક્તુ જનોએ પણ આત્મહિતને માટે કરવું ઉચિત છે. જેમ પોતાનામાં જ્ઞાનાદિક ગુણોની તત્ત્વથી વૃદ્ધિ-પુષ્ટિ થાય તેમ કાળજીથી તેમણે વર્તવાનું છે. તેમજ અભ્યાસ યોગે પ્રાપ્ત કરેલા સંયમાદિક ગુણોમાં સ્ખલના ન થવા પામે તે પણ અવશ્ય લક્ષમાં રાખવાનું છે. થોડા પણ પ્રમાદ સેવનથી સંયમમાં સ્ખલના થાય છે, તો પછી પ્રમાદચરતનું તો કહેવુંજ શું? મદ, વિષય, કષાય, નિદ્રા અને વિકલ્પ એ પાંચ મુખ્ય પ્રમાદ છે. તેનાથી સુમુક્તુવર્ગે સદાય ચેતતા રહેવું જોઈએ. તે પ્રમાદપિશાય છળ દેખીને સંયમી જનોને પણ પરાભવ કરે છે તેથી ઉક્ત પ્રમાદપિશાય છળવા સમર્થ થઈ ન શકે તેમ સુમુક્તુ જનોએ સાવધાન રહેવું ઘટે છે. અન્યથા સ્ખળના યોગે સંયમ હાનિનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી સંયમની રક્ષા માટે તેમજ તેની અભિવૃદ્ધિ માટે પ્રમાદ રહિત બની અપ્રમત્ત દશા ધારવી બહુ જરૂરી છે. જ્યાં સુધી સમસ્ત રાગ દ્વેષાદિક દુષ્ટ દોષોનો સમુજનો નાશ થઈ જાય અને પોતે ક્ષાયિક ભાવે એટલે સંપૂર્ણ રીતે વીતરાગતા પામે ત્યાં સુધી અપ્રમત્તપણે ચારિત્રમાર્ગનું આરાધન કરવા સુમુક્તુવર્ગે ઉજમાળ રહેવું જોઈએ. ક્ષાયિક ચારિત્રવંત વીતરાગને પતિત થવાનો ભય નથીજ. તેમનું સંયમસ્થાન એક સરખુંજ બન્યું રહે છે. તેવી અચળ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય ત્યાં સુધી તેવાજ પવિત્ર લક્ષ્યથી સંયમ માર્ગમાં અડોલ વૃત્તિ સ્થાપી સ્વાત્મસાધન કર્યા કરવાનો જરૂર છે. આવી અતિ ઉત્તમ કરણીનું અતિમ ક્ષણ અતિ અદ્ભુત આનંદદાયી નિવડે છે. એમ શાસ્ત્રકાર જણાવે છે—

વચોનુષ્ઠાનતોઽસંગ-ક્રિયાસંગતિમમતિ ॥

સેયં જ્ઞાનક્રિયાજ્ઞેદ-તૂમિરાનંદપિચ્છદ્વા

॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ—“વીતરાગ વચનાનુસારે વર્તન કરતાં અંતે અસંગ વૃત્તિ પ્રાપ્ત

ધાય છે. તે જ્ઞાન અને ક્રિયાની અભેદભૂમિ—એકતા અમંદ આનંદથી ભરેલી હોય છે. ૮.”

વિવરણ—જે ભવ્યજનો વીતરાગ વચનાનુસાર સત્ક્રિયાનું સ્વરૂપ સમજીને તેનું સેવન કરે છે, અને અસત્ક્રિયાને પણ બળથી તેનો પરિહાર કરે છે, તે અનુક્રમે રાગાદિક સમસ્ત વિકારોનો વિનાશ કરી પોતેજ વીતરાગ દશાને પ્રાપ્ત થાય છે. સામાન્ય રીતે વિષ, ગરલ, અનુષ્ઠાન, તથેતુ અને અમૃત—ક્રિયા એવી રીતે ક્રિયાના પાંચ પ્રકાર છે. તેમાંથી પ્રથમની ત્રણ પ્રકારનો ક્રિયા પરિહરતાની છે અને પાછળની બે પ્રકારની ક્રિયા આદરવાની છે. જે ધર્મકરણી કેવળ આ લોકનાજ સુખને માટે યથા, કીર્તિ કે પ્રતિષ્ઠાદિક નિમિત્તેજ કરવામાં આવે તે વિષક્રિયા કહેવાય છે. જે પરલોકનાજ સુખને માટે એટલે દેવતા પ્રમુખની ઋદ્ધિ પામવા માટે ધર્મકરણી કરવામાં આવે તે ગરલ ક્રિયા કહેવાય છે. જે કાંઈ પણ સમજણ વગર કેવળ સમૂર્ષિમ પ્રાયઃ કરણી કરવામાં આવે તે અનનુષ્ઠાન કહેવાય છે. જે કરણીના હેતુ પ્રયોજન પ્રમુખ સારી રીતે સમજીને સેવવામાં આવે તે તદ્દલેતુ—ક્રિયા કહેવાય છે. અને તે તદ્દલેતુ ક્રિયા ત્રિકરણ શુદ્ધિથી કરતાં જે અપૂર્વ શાંતિ—સ્થિરતા—પ્રસંગતા પ્રગટે છે તે અમૃતક્રિયા કહેવાય છે. પ્રથમની ત્રણ ક્રિયાઓ સંસારમાં પરિશ્રમણ કરાવનારી ધાય છે, ત્યારે પાછળની બે ક્રિયાઓ સ્વર્ગ અને મોક્ષ રૂપ ઉત્તમ રૂપ સમર્પે છે. જોમ સમજી પ્રથમની ત્રણ ક્રિયાનો સર્વથા પરિહાર કરવા પૂર્વક પાછળની બે ક્રિયાનો આદર કરવા સદાય લક્ષ રાખવું ઘટે છે. શ્રી જિનવચનાનુસાર ઉપર સુજ્ઞ ક્રિયાનું સ્વરૂપ સમજી જે અસત્ ક્રિયાનો ત્યાગ કરી સત્ ક્રિયાને સાવધાનપણે સેવવા ઉજમાળ રહે છે તે સતત અભ્યાસના બળથી અનુક્રમે અસંગપણાને પ્રાપ્ત થાય છે. પોતાને કરવા યોગ્ય કાર્ય કંઈ પણ પ્રયાસ કે વિકરૂપ વગર તે સહેજે સારી શકે છે. રાગદ્રેષાદિક દોષથી તે કયાંય પણ કિંચિત્ લેપાતો નથી, પરંતુ અત્યુત્તમ પુરૂષાર્થ વડે તે રાગદ્રેષાદિક સમસ્ત વિકારોને નિર્મૂળ કરી શકે છે. તે મહાનુભાવ અસંગ ક્રિયાનો જે અપૂર્વ લાભ પામે છે તેજ સદૃજ આનંદથી છલકતી જ્ઞાન અને ક્રિયાની અભેદભૂમિ સમજવી. તેમાં સ્વાભાવિક આનંદની રેલ છેલ ધાય છે. તે અસંગ ક્રિયાનો લાભ જિનેશ્વર પ્રભુના એકાંત હિતકારી વચનને અનુસરીને (નહિ કે આપમતિથી) ધર્મકરણી કરવાના અભ્યાસથીજ પ્રાપ્ત થાય છે. તેથીજ શ્રીમાન હરિભદ્ર સૂરીશ્વરે અષ્ટકમાં કહ્યું છે કે “અધિકારીવશાન્નાસ્તે, ધર્મસાધન-સંસ્થિતિઃ” પોતપોતાના અધિકાર, અવિરતિ, દેશવિરતિ કે સર્વવિરતિને અનુસારે શાસ્ત્રમાં ધર્મકરણી કરવાની ચર્ચાદા યતાવેલી છે. તે સુજ્ઞ જે ભવ્ય જનો સદ્ગુરુ સમીપે પોતાના અધિકારનો તેમજ તદનુકૂળ કરણીનો નિશ્ચય કરીને સ્વશક્તિ યોગ્ય વંશર ઉદ્દાસિત ભાવે રાજજાતિક દોષો નિવારીને પ્રયત્ન કરે છે

તે તથા પ્રકારના ઉત્તમ અભ્યાસના યોગે અનુક્રમે આત્માનાં સહજ આનંદથી ઉ-
ભરાતા અસંગ ક્રિયાના અતિ અદ્ભુત લાભને પામે છે. તે મહિમા વીતરાગ પ્રભુની
પવિત્ર આજ્ઞાને આગ્રહ પૂર્વક અનુસરવાનો છે. કેમકે શાસ્ત્રોક્ત આચાર પાળનાર,
અણુનાર, પ્રરૂપનાર અને શાસ્ત્રમાંજ દૃષ્ટિ સ્થાપી રાખનાર મહાપુરૂષ અનુક્રમે
પરમ પદને પામે છે. ઇતિ શમ્.

ગુણાનુરાગ.

(અનુસંવાન ૫૪ ૧૯૦ થી)

લાભ મેળવવાની ઇચ્છાવાળાએ દોષ તજવાજ નેઈએ.

જદ્દ ઇચ્છહ ગુરુયત્તં, તિહુયણમજ્જમિ અપ્પણો નિયમા ।

તા સવ્વપયત્તેણં, પરદોસવિવજ્જણં કુણહ ॥ ૧૨ ॥

“ જો ત્રણે લોકમાં નિશ્ચય પોતાની મહોટાઇને ઇચ્છતો હો તો સર્વ પ્રયત્ન વડે
કરીને પારકા દોષનું વિવર્જન કર. ”

વિવેચન—જો ત્રણે લોકમાં શ્રેષ્ઠ ગણવાની ઇચ્છા વર્તતી હોય અર્થાત્ જો આ
સંસારથી કંટાળ્યો હો ને મોક્ષ સુખ મેળવવાની ઇચ્છા ઘડી હોય તો પ્રથમ પારકા
દોષનું અર્થાત્ પારકા દોષ નેઈને તેની નિંદા કરવાનું તણ દે. જ્યાં સુધી પારકા
દોષ જોવાપણું રહેશે ત્યાં સુધી પોતાના દોષ જોવાશે નહીં અને પોતાના દોષ જોવાશે
નહીં ત્યાં સુધી દોષ નાશ પામશે નહીં. એટલે મુક્તિ તો શેનીજ મળે? અને મુક્તિ મળ્યા
શિવાય ત્રણે લોકમાં ગુરૂતા—શ્રેષ્ઠતા બીજી કોઈ રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે તેમ નથી. બીજી
ગુરૂતામાં તેનાથી અધિક બીજી હોવાનો સંભવ છે, વળી તે ગુરૂતા વિનશ્વર હોય છે
અને મુક્તિ પ્રાપ્ત થવાથી મળતી ગુરૂતા કરતાં શ્રેષ્ઠ બીજી ગુરૂતા છેજ નહીં—તેજ સર્વો-
ત્કૃષ્ટ ગુરૂતા છે. તેમજ તે અવિનશ્વર છે. માટે તેની ઇચ્છાવાળાએ પ્રથમથીજ પારકા દોષ
જોવાનું તજવાની જરૂર છે. જે પારકા દોષ જુએજ નહીં તે પછી એલે તો શેનોજ ?

આ જગતમાં પ્રશંસાને યોગ્ય કોણ છે? તે કહે છે—

ચરંહા પસંસણિજ્જા, પુરિસા સવ્વુત્તમુત્તમા દોણ ।

ઉત્તમઉત્તમ ઉત્તમ, મજ્જિમજ્જાવા ય સવ્વેસિં ॥ ૧૩ ॥

“ સર્વ જીવોમાં ચાર પ્રકારના પુરૂષો પ્રથમ સનિય છે. ૧ સર્વોત્તમોત્તમ,
૨ ઉત્તમોત્તમ, ૩ ઉત્તમ અને ૪ મધ્યમ ભાવવાળા. ”

વિવેચન—૫૨ પુરૂષ ચરિત્રમાં જીવોના છ પ્રકાર બતાવ્યા છે. અર્થાત્ ૫૨ જીવોમાંથી પૃથક્ પૃથક્ છ જાતિ તેના લાવને લઈને જુદી જુદો બતાવી આપી છે. તદનુસાર^૧ અહીં પણ જીવના છ પ્રકાર પ્રદર્શિત કર્યા છે. તેમાં પ્રથમ આ ગા-
નામાં જે ચાર પ્રકારના જીવો પ્રશંસા પાત્ર છે તે બતાવ્યા છે. તેમાં પ્રથમ સર્વોત્તમોત્તમ તે તીર્થંકર મહારાજ, ઉત્તમોત્તમ તે સામાન્ય કેવળી પર્યંત મુનિ મહારાજ, ઉત્તમ તે સામાન્ય મુનિ મહારાજ અને દેશવિરતિ શ્રાવકો અને મધ્યમ સમયગૃહસ્થિ અને માર્ગાનુસારી જીવો જાણવા. જુદી જુદી રીતે વિવક્ષા કરતાં જીવોના આ કરતાં જોછા વત્તા તેમજ જુદા જુદા પ્રકાર-લેદ થઈ શકે છે. આ ગાથામાં રહસ્ય એ કહેલું છે કે—આ ચાર પ્રકારના જીવો પ્રશંસા કરવાનેજ યોગ્ય, તેથી નિરંતર તેમની પ્રશંસા કરવી, તેમના ગુણોની અનુમોદના કરવી અને તેની નિંદા તો કદિ પણ કરવીજ નહીં. ગુણ મેળવવાનું એજ પરમ સાધન છે.

હવે જાકીના જે પ્રકારના જીવો સંજોગથી કહે છે.

જે બ્રહ્મ બ્રહ્મબ્રહ્મા, ગુરુક્રમા ધર્મરજ્જિયા પુરિસા ।

તે વિષ ન નિંદણિજ્ઞા, કિંતુ દયા તેષુ કાયવા ॥ ૧૪ ॥

“ જે ભારેકમી તેમજ ધર્મવર્જિત સમધમ અને આધમાધમ પુરૂષો હોય પણ નિંદનીય નથી, પણ તેને વિષે દયા કરવા યોગ્ય છે. ”

વિવેચન—ઉપરની ગાથામાં બતાવેલા ચાર પ્રકારના જીવો ઉપરાંત અધમ અધમાધમ એ જે જાતિના મનુષ્યો પણ હોય છે. તેમાં અધમ તે નિચ્છાદૃષ્ટિ, સ્તિષ્ઠ, માત્ર અર્થ ને કામ જે પુરૂષાર્થોનો સ્વીકાર કરનારા સમજવા. અને અધમાધમ તે મૂર્ખાવે પાપ કરીને આવેલા અને આ લવમાં પણ પાપકર્મોનાં ર-
ના પચ્યા રહેનારા હિંસક તેમજ અનેક પ્રકારના વ્યાધિશસ્ત્ર જીવો સમજવા. આવા જીવો પણ નિંદા કરવાને યોગ્ય નથી. તેથી તેમની પણ નિંદા કરવી નહીં, પરંતુ તે વિષે દયા કરવી એટલે તેની દયા ચિંતવવી. કેમકે તેઓ ભારેકમી હોવાથીજ મં રહિત થયેલા છે. તેઓ કોઈ પણ રીતે ધર્મને આગળે અને પાપથી દૂર રહે-
લીક, એમ વિચારવાનું છે અને તેવો પ્રયત્ન કરવા યોગ્ય છે. પરંતુ તેમને કદિ પાપિષ્ટ કરીને નિંદવા યોગ્ય નથી.

હવે સર્વોત્તમોત્તમ પુરૂષ કોને કહેવા તે કહે છે—

૧ ૫૨ પુરૂષ ચરિત્રમાં ઉત્તમોત્તમ, ઉત્તમ, મધ્યમ, વિમધ્યમ, અધમ ને અધમાધમ એમ પ્રકાર કહેલા છે,

પન્નગુન્ધરુ જુવ્વણ-વંતીણં સુરહિસારદેહાણં ।

જુવ્વણં મજ્જગણં, સવ્વુત્તમરૂપવંતીણં ॥ ૧૫ ॥

આજમ્મ વંજયારી, મણવયકાયેહિં જો ધરફ સીલ્લં ।

સવ્વુત્તમુત્તમો પુણ, સો પુરિસો સવ્વનમણિજ્જો ॥ ૧૬ ॥

“ પ્રત્યક્ષપણે ઉદ્દલટ યૌવનવાળી અને સુગંધીથી ખડેકી રહેલા શરીરવાળી સર્વોત્તમ રૂપવતી યુવતીના મધ્યમાં રહ્યા સતો પણ જે પુરૂષ જન્મથી પ્રદક્ષ્યારી હોય અને મન વચન કાયાવડે શીળને ધારણ કરતો હોય તે પુરૂષને સર્વોત્તમોત્તમ જાણવો. તે સર્વને નમવા યોગ્ય છે. ”

વિવેચન—પ્રદક્ષ્યાર્થી ચળિત થવાના પ્રબળ સાધનભૂત એવી અત્યંત રૂપ-વંતી સ્ત્રીના સંસર્ગમાં રહ્યા છતાં પણ જે પુરૂષનું પ્રદક્ષ્યાર્થ મન વચન કાયા ત્રણે યોગથી વિશુદ્ધપણે ગળકી રહેલું હોય એવો જન્મથીજ વિશુદ્ધ પ્રદક્ષ્યારી પુરૂષ સર્વોત્તમોત્તમની પંકિતમાં સુકવા લાયક છે. અહીં સ્ત્રીને રાગના બળવાન હેતુભૂત જાણીને બીજા શુભો કરતાં આ શુભનેજ આગળ કરવામાં આવેલ છે. જે મનુષ્ય આવા પ્રસંગમાં રાગથી વિમુગ્ધ રહી શકે છે તેને બીજા સ્વરૂપ કારણોમાં તો પછી રાગોત્પત્તિ થતીજ નથી. અને જેનો રાગ નાશ પામ્યો તેનો દેષ તો સહજે નાશ પામે છે. કારણ કે વધારે મુશ્કેલી રાગને તજવામાંજ છે. તેથીજ પરમાત્માને વીતરાગ-નું વિશેષણ આપવામાં આવે છે. આમાં બતાવેલ પ્રસંગ ખાસ લક્ષ્યમાં રાખવા યોગ્ય છે. હવે ઉત્તમોત્તમ પુરૂષ કોને કહેવા તે બતાવે છે—

एवंविह जुवङ्गल, जो रागी हुज्ज कहवि ङ्गसमयं ।

वीय समयंमि निंदइ, तं पावं सव्वजावेणं ॥ १७ ॥

जम्ममि तम्मि न पुणो, हविज्ज रागो मणंमि जस्स कया ।

सो होइ उत्तमुत्तम-रूपो पुरिसो महासत्तो ॥ १८ ॥

“ એવા પ્રકારની યુવતીના મધ્યમાં પ્રાપ્ત થયો સતો જે પુરૂષ કદાપિ એક સમય રાગી થઈ જાય પણ તત્તજ બીજે સમયે તે પાપને સર્વ ભાવે કરીને નિંદે અને તે આખા જન્મમાં ફરીને કદી પણ જેના મનમાં તેવો રાગ ઉત્પન્ન ન થાય તેવો મહા સત્તવાન પુરૂષ ઉત્તમોત્તમ સ્વરૂપ વાળો હોય છે. ”

વિવેચન—ઉપરની બે ગાથામાં સર્વોત્તમોત્તમ પુરૂષના લક્ષણ બતાવ્યા છે તેમાં ને આમાં માત્ર એટલોજ ફેર છે કે-જેનું યૌવન અન્ય પુરૂષોના ચિત્તને ચળાવવાને તનનતાટ કરી રહ્યું છે એવી ઉત્કટ યૌવનવાળી અને સર્વોત્તમ રૂપવાળી સ્ત્રીના પ્રસંગમાં આવ્યા છતાં પણ સર્વોત્તમોત્તમ પુરૂષનું ચિત્ત તો ક્યારે પણ અ-

૩૮૪

જૈન ધર્મ પ્રકાશ.

ખિત થતુંજ નથી અને આ ઉત્તમોત્તમ પુરૂષનું ચિત્ત કદાપિ સહજવાર માત્ર રાગને આધીન થઈ જાય છે પરંતુ તરતજ તે રાગનું અન્ય ક્ષણ એસે ત્યાર પહેલાંજ તે ચેતી જાય છે અને યીજેજ સમયે એટલે તાત્કાલિક વળતેજ તે ઉત્પન્ન થયેલી રાગ દશાને સર્વ લાભવટે એટલે ત્રિકરણ યોગે નિર્દે છે. એટલુંજ નહિ પણ ફરીને આખા જન્મમાં ફરીને તેનું અલ્પ સમયનું પણ ચળિતપણું-રાગાધિનપણું થતું નથી. આવો મહા સત્વવાન પુરૂષ ઉત્તમોત્તમની પંક્તિમાં ગણવાને યોગ્ય છે. આ દશા બહુજ મનન કરવા યોગ્ય છે/ તરતમાં પાછા ઓસરવું તે તો શક્ય છે, પરંતુ આખી જીવંતીમાં ફરીને તેવા લાભને આધીન ન થવું તે ઘણું અશક્ય છે. જેનું એવું આત્મગણ હોય તેજ ઉત્તમોત્તમ ગણાય છે.

હવે ઉત્તમ પુરૂષ કેને કહેવા તે કહે છે—

પિચ્છઃ જુર્વઃ સ્ત્વં, મણસા ચિંતઃ અહવ સ્વામેગં ।

જો નાકારઃ અકજ્જં, પત્થિજ્જંતો વિ દ્વત્થોદ્ધિં ॥ ૧૯ ॥

સાહુ વા સહો વા, સદારસંતોસસાયરો હુજ્જા ।

સો ઉત્તમો મણસો, નાયવ્વો થોવસંસારો ॥ ૨૦ ॥

“ સ્ત્રીનું રૂપ જોઈને દ્વાણુ માત્ર તેને મનમાં ચિતવે પરંતુ સ્ત્રીએ પ્રાર્થના કર્યા છતાં પણ જે અકાર્ય ન કરે એવો સાધુ હોય અથવા સ્વદારા સંતોષમાં આદરવાળો શ્રાવક હોય તેને થોડા સંસારવાળો ઉત્તમ મનુષ્ય જાણવો. ”

વિવેચન—ઉપર બતાવી ગયા છીએ એવી રૂપવંત સ્ત્રીના રૂપને જે જુએ અને જોઈને રાગ દશાથી દ્વાણુવાર મનમાં ચિતવે-પ્રિય લાગે તો પણ તેવી સ્ત્રીએ પ્રાર્થના કર્યા છતાં-સામી માગણી કર્યા છતાં જે દૃઢશીળવાન પુરૂષ કોને નહિ-ફસાય નહીં તેની-પ્રાર્થના સ્વીકારે નહિ એવો પુરૂષ જો સાધુ હોય અથવા સ્વદારા સંતોષી શ્રાવક હોય તો તે ઉત્તમ મનુષ્યની પંક્તિમાં મુકવા યોગ્ય છે. એવા જીવો અલ્પ સંસારી થોડા કાળમાં મુક્તિ પામવાવાળા હોય છે. આમાં સાધુને સર્વ સ્ત્રીઓ સંબંધે ચળિત ન થવા સૂચવ્યું છે અને શ્રાવકને પરસ્ત્રી સંબંધે ચળિત ન થવા સૂચવ્યું છે. પરસ્ત્રીના સંબંધમાં પણ જે મનુષ્ય એવો દૃઢ રહે છે અને તે મન વચન કાયાથી ચળિત થતો નથી તે ખરેખર ઉત્તમ પુરૂષ ગણાય છે.

અપૂર્ણ.

આપણે વડાડ જા રહ્યા છીએ.

ઉપદેશ ભાગના ભાષાંતર. (૭૦ કથાઓ સહિત)

આ અથ અટલો બધો ઉપયોગી, ઉપદેશક અને રસિક છે કે તેને માટે વ્યાખ્યાન કરવા કરતાં તે સાદાંત વાંચવાની ભલામણ કરવી એજ યોગ્ય લાગે છે.

આ અથનો ફેલાવો જેમ અને તેમ વધારે કરવાના ખાસ હેતુથી તેમજ ભાવનગરના શ્રાવિકસમુદાય તરફથી તેમાં સારી રકમ મળેલી હોવાથી તેની કિંમત એકદમ ઘટાડીને રૂ. ૨૫ નો રૂ. ૧૫ કરવામાં આવ્યો છે. સુપર રોયલ ૫૦ ફારમની ઉચ્ચ છાપ, ઉચ્ચ કાગળ, ઉચ્ચ બાંધકામવાળી આ પુસ્તકની કિંમત બહુજ ઘટાડવાથી તેને ઉઠાવ બહુ ટુંકી મુદતમાં ઘટી જવા સંભવ છે, માટે જેની ઇચ્છા હોય તેણે તરતજ મંગાવવા લખવું. બહાર ગામ વાળાએ પોસ્ટેજના ચાર આના વધારે મોકલવા અથવા વેદ્યુપેબલથી મંગાવવી.

ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાષાંતર. ભાગ ૫ મો.

(સ્તંભ ૨૦ થી ૨૪)

આ અત્યુપયોગી અથના આ ભાગમાં ૭૬ વ્યાખ્યાનો આવેલા છે. અથ આ ભાગમાં પૂર્ણ થયેલો છે. પ્રાંતે ચોવીશે સ્થંભના ૩૬૧ વ્યાખ્યાનમાં આવેલી તમામ કથાઓની અક્ષરવાર અનુક્રમણિકા આપવામાં આવી છે. આ ભાગની અક્ષર જ્ઞાનસારના ૩૨ અષ્ટક ઉપર (૩૨) વ્યાખ્યાનો છે, તપાચાર ઉપર (૧૪) વ્યાખ્યાનો છે, તેમાં દરેક પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્તોનું સ્વરૂપ બહુ સરસ બતાવેલ છે. દરેક વ્યાખ્યાનમાં પ્રસંગને લગતી કથાઓ આવેલી છે. તેમજ અનેક ઉપયોગી હકીકત સંભવી છે. આખા જીવને પરમ હિતકારક આ અથ છે. સાદાંત વાંચવા યોગ્ય છે. ઘણા પ્રયાસ પછે ભાષાંતર કરાવી, સુધારીને છપાવવામાં આવેલ છે. ૫૪ ફારમના આ ભાગની કિંમત રૂ. ૨) તપાવામાં આવી છે. પોસ્ટેજ ચાર આના લાગે છે.

અભિધાન રાજેન્દ્ર કોષ.

જરા ફસેજિ પશ્યં.

યહ અભિધાન રાજેન્દ્ર નામક માગધી પ્રાકૃત જાણકા કોષકા દ્વિતીય જાગ ઉપકર તૈયાર હૈ. પહલા, તિસરા ઉપ રહા હૈ. ઇમ અપૂર્વ કોષમે અકા-રાદિ વર્ણક્રમમેં શબ્દ રચે ગયે હૈ. જૈનશાસ્ત્રકે પ્રસિદ્ધ સિદ્ધાંતોકે સૂત્ર, ટીકા, નિર્બુક્તિ, ત્રાણિ, જાણ્યરૂપ પંચાંગીસેં વ્યવસ્થિત સૂત્રાદિકોંકે સંપૂર્ણ પાઠ સહિત શબ્દો પર રચી ગઈ હૈ. તથા ઔરજી વૈજ્ઞાનિક, ઐતિહાસિક, દાર્શનિક સર્જો વિષય જન જન શબ્દોપર રચે ગયે હૈ. ઐસા અત્યુત્તમ ગ્રંથ અવગચ્છેજ યોગ્ય હૈ.

નિયમ**મુખ્ય ચારો જાગતી રૂ. ૭૫૧****ઉપજાને પર રૂ. ૧૦૦)****સર જાગતી કમિત રૂ. ૬૫૧)****પત્ર વ્યવહાર ફક્ત પતેસે કરિ****અનિધાન રાજેષ્ઠકાર્યાલય ઓફીસ.****રતલામ, માલવા.****આ વર્ષની ભેટ સંબંધી નિર્ણય.**

આ વર્ષ માટે ભેટની બુક ખાસ નવી છપાવવાનું નહીં બની શકેવાથી સભ્ય તરફથી પૃથક્ પૃથક્ વખતે છપાવેલી નીચેની બુકો પૈકી કોઈપણ એક બુક ભેટ તરીકે મોકલવાનું ઇચ્છવામાં આવ્યું છે. જે આદક ખાસ તેમાંની કોઈપણ એક બુક મોકલવા લખશે તો તેને તે બુક મોકલવામાં આવશે. શિવાય ક્રમસર મોકલતાં તેમાંની કોઈ પણ એક બુક મોકલવામાં આવશે. માટે જો તેમાંની કોઈ બુકની ખાસ આવશ્યકતા હોય તો પત્ર લખવો. મોકલવાની બુકોના નામ.

શ્રી ચંપકચંદ્ર ચરિત્ર.

શ્રી રતિસાર ચરિત્ર.

શ્રી વત્સરાજ ચરિત્ર.

શ્રી નાગદમ્બતિ ચરિત્ર.

શ્રી સ્તૂતકાન્દ ચરિત્ર.

શ્રી સુરસુંદરી ચરિત્ર.

આરવત ઉપર કથા.

તેર કડીચાની કથા.

શ્રી શુકરાજ ચરિત્ર.

છ પેટી કથાઓ.

નવા મેમ્બરો.

ભાઈ જગન્નંદ હરજીવન.

ભાવનગર.

લાઈફ મેમ્બર.

શ્રી જાનચંદ મુળચંદ. કેડનારતર મેમ્બરશ્રુત યોદેરા.

પહેલાવર્ગના મેમ્બર

મહિલા મુનીલાલ નાગરદાસ.

શ્રી કેશવલાલ ઉમેડ.

લાલગામ.

બીજા વર્ગના મેમ્બરશ્રુત

સુધારો.

૧૯૨૭ ના પૃથ રટકમાં ન વત્ર સમાજાચાર્ય દ્વાર બોલે અર્થ "જે સમાજામાં કોઈ જગોપર છાયા પ્રાપ્ત થાય નહીં તેમ " એવો કથ્યો છે. તેને "સૂર્યાના તડકામાં છાયા પ્રાપ્ત થાય નહીં તેમ " એવો અર્થ કરવો. કારણકે યાત્રામાં આતપે સૂર્યાતપે જાણ દ્વાર બોલે કથ્યો છે.

સાથે વહેંચવામાં આવેલા ભાવનગર પાંચરાયેળામાંથી હેંડબીલને માટે ખાસ ધ્યાન બેંચવામાં આવે છે.